

DIPLOMADOLGOZAT

Jezerniczkné Boszkovics Barbara

2024.

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet

**Pályaorientáció szakterületen pedagógus szakvizsgára
felkészítő szakirányú továbbképzési szak**

**A tanulásban akadályozott tanulók pályaorientációs támogatásának a
bemutatása**

Belső konzulens: Szigeti Mónika Veronika

egyetemi tanársegéd

Belső konzulens

intézete/tanszéke: Neveléstudományi Intézmény

Külső konzulens: Táskai Erzsébet

főigazgató helyettes, SVPSZ

Készítette:

Jezerniczkyne Boszkovics Barbara

Kaposvár

2024

Tartalom

1	Bevezetés és célkitűzések.....	3
2	Szakirodalmi áttekintés.....	5
2.1	A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás meghatározása.....	5
2.2	A pályaaorientáció fogalma, tartalmi elemei	5
2.3	A pályaaorientáció összetevői	6
2.3.1	Önismeret	6
2.3.2	Pályaismeret	6
2.3.3	Munkaerőpiaci-ismeret.....	7
2.4	A középfokú oktatási rendszer iskolatípusai	7
2.5	A Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat továbbtanulási, pályaválasztási szolgáltatásai.....	8
2.5.1	Csoportos pályaválasztási tanácsadás az iskolában.....	8
2.5.2	Egyéni (komplex) pályaválasztási tanácsadás a székhelyintézményben	8
2.5.3	Információs tanácsadás	9
2.6	A tanulásban akadályozott fiatalok pályaaorientációja	9
2.7	Tanulásban akadályozott tanulókra általánosan jellemző tulajdonságok figyelembe vétele a szakmaválasztáskor	11
2.8	A tanulásban akadályozott fiatalok pályaválasztási döntés meghozatalának nehézségei.....	12
3	A kutatás bemutatása	14
3.1	A kutatás indokoltsága.....	14
3.2	A vizsgálat kutatási kérdései	14
3.3	A kutatási kérdésekhez kapcsolódó vizsgálati hipotézis	14
3.4	A kutatás során alkalmazott módszerek	14
3.5	A vizsgált minta, a vizsgálati személyek jellemzése	15
3.6	A tanulásban akadályozottsággal élő fiatalok pályaválasztási döntését segítő tevékenységek a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálatnál	15
3.7	KÉK önjellemző kérdőív	16
3.8	Szülői fórum tematikájának a kidolgozása, megvalósítása	17
3.9	Pedagógus mesterprogram.....	18
3.10	Kérdőíves kutatás	21
4	Eredmények és értékelésük	23

5 Következtetések és javaslatok	31
6 Összefoglalás	33
7 Irodalomjegyzék	35
8 Ábrák és táblázatok jegyzéke	39
9 Melléklet.....	40
10 Nyilatkozatok.....	48

„Az iskola arra való, hogy az ember megtanuljon tanulni, hogy felébredjen tudásvágya, megismerje a jól végzett munka örömét, megízlelje az alkotás izgalmát, és megtalálja a munkát, amit szeretni fog.” Szent-Györgyi Albert

1 Bevezetés és célkitűzések

A pályaeorientációnak a köznevelési rendszerben jelentős hagyománya van, az 1995-ben megjelent Nemzeti alaptanterv már használta a fogalmat, napjainkra a pedagógiai kultúra szerves részévé vált. Az oktatáspolitikai prioritásába a 2011 évi köznevelési törvény emelte, amely alapján a pedagógus feladata a tanítványai pályaeorientációjának támogatása, aktív szakmai életútra történő felkészítése. A pedagógusok, szülők pályaeorientációs tevékenységét több szervezet segíti, melyek közül egyik legjelentősebb a pedagógiai szakszolgálat pályaválasztási tanácsadó tevékenysége.

A pályaeorientáció a pályák világában történő tájékozódást, a tanuló egyéni igényeinek és a munkaerőpiac igényeinek összekapcsolását jelenti, ennek megfelelően folyamatosan változik.

Diplomadolgozatom témája a pályaeorientációs tevékenység speciális területének, a sajátos nevelési igényű tanulók pályaválasztásának bemutatása, amelyet a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat pályaválasztási tanácsadó tevékenységének elemzésével, az érintett kliensek (tanulók és szülők) elégedettségének, esetleges igényeinek felmérésével végeztem.

A szakdolgozatom hipotézise a következő:

- A tanulásban akadályozott fiatalok pályaválasztási döntésének sikeressége nagymértékben függ attól, hogy kapnak-e pályaeorientációs és életpálya-tervezési szolgáltatásokkal segítik őket.

A téma aktualitását az adta, hogy a diagnosztikai munkám és a tanácsadói munkakörömben is tapasztaltam, hogy a sajátos nevelési igényű tanulóknak és szüleiknek komoly nehézséget jelent a megfelelő pályaválasztási döntés meghozatala, a számukra legmegfelelőbb iskolatípus kiválasztása.

A tanulásban akadályozottság és az ahhoz nagyon gyakran kapcsolódó egészségügyi problémák beszűkítik a választás lehetőségét. Tapasztaltam, hogy egy helytelen döntés, és annak következményei mély sebeket ejthetnek a serdülők épülő identitásán, különösen igaz ez a sajátos nevelési igényű fiatalok esetében.

A sajátos nevelési igényű fiatalok, azon belül is a tanulásban akadályozott, enyhe értelmi fogyatékos tanulók elvégzik az általános iskolát, felvételt nyernek a középiskolába, de nagymértékű a lemorzsolódás, a korai iskolaelhagyás veszélye. Úgy vélem a fogyatékos fiatalok munkaerő piaci sikeressége jelentősen függ attól, hogy milyen pályaeorientációs és életpálya-tervezési szolgáltatásokkal segítjük őket továbbtanulási döntéseikben, piacképes végzettségük megszerzésében, majd a munka világába való átmenet során.

A diplomadolgozatom első részében két elméleti kérdéskört elemzek, bemutatom pályaeorientáció tartalmi elemeit, pályaeorientáció összetevőit, azokat az elméleti megközelítéseket, amelyek a pályaeorientációs tevékenység alapját képezik, majd ismertetem a tanulásban akadályozott tanulók szakmaválasztást befolyásoló sajátosságait.

Szakedolgozatom második részében egyrészt a dokumentumelemzés módszerét felhasználva, bemutatom a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat pályaválasztási tanácsadása segítő beavatkozásainak fő formáit (szülői fórum, önjellemző kérdőív és pályaeorientációs mintaprogram), lehetőségeit, másrészt empirikus kutatás keretében vizsgálom, a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat által végzett, a tanulásban akadályozott fiatalok pályaválasztási döntését segítő tevékenységek sikerességét, és fejlődési lehetőségeit.

2 Szakirodalmi áttekintés

2.1 A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás meghatározása

A pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről szóló 15/2013 EMMI rendelet 26. § meghatározza a szakszolgálati intézmény továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadáshoz kapcsolódó feladatát, a tanuló adottságainak, tanulási képességének, irányultságának szakszerű vizsgálatát, és ennek eredményeképpen iskolaválasztás ajánlását.

A rendelet kiemeli, hogy a tanuló személyes adottságait és érdeklődését figyelembe véve a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás keretében nyújtott tájékoztatás segítse elő a tanuló pályaválasztását, figyelembe véve az egyéni tulajdonságokat és a foglalkoztatási lehetőségeket. A tanácsadó javaslatait a tanuló meghallgatása, szükség szerinti vizsgálata és az érintett pedagógusok véleménye alapján alakítja ki. Az iskolai pályaorientációs tevékenységet a szakszolgálati intézmény pedagógiai, pszichológiai, egészségügyi tájékoztatással, kiadványokkal segíti.

A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás a székhelyintézmény új feladata. A jogszabály alapján tehát csoportos és egyéni tanácsadás keretében a tanuló adottságainak, tanulási képességének, irányultságának szakszerű vizsgálatára, iskolaválasztás ajánlására terjed ki, információkat továbbít a témában, támogatja az iskolai pályaorientációs munkát. A tanácsadás speciális területe a sajátos nevelési igényű tanulók pályaválasztásának támogatása, melynek alapja a vizsgálatban részt vevő szakemberek és a tanácsadó szakemberek szakmai együttműködése (Burányiné és Kun Richárdné, 2015).

2.2 A pályaorientáció fogalma, tartalmi elemei

A pályaorientáció nem egy statikus fogalom, hanem egy olyan folyamatos változás, tapasztalás, amely során az érintett személy folyamatosan megismeri saját magát, az általa elérhető pályákat, foglalkozásokat, valamint a változó munkaerő- piaci ismereteket. Ezért fontos tudatosítani a fiataloknál, hogy életünk során többször is módosíthatnak, változtathatnak a kiválasztott pályájukon (Super, 1988).

Az új pályaorientációs szemlélet az egész életpályát támogató rendszert jelenti (Lifelong Guidance, LLG), felerősítve az egyén felelősségét és szabadságát is (Council of The European Union, 2008).

A pályaeorientáció célja a pályaválasztási döntés támogatása olyan módon, hogy az egyén személyiségét figyelembe véve támogatjuk döntését a realitás és a lehetőségek összehangolásával (Jezerniczkyne Boszkovics és Ódor, 2021).

2.3 A pályaeorientáció összetevői

A pályaválasztás irányát számos összetevő befolyásolhatja (család, barátok, média), de igazán jó választás akkor születik, ha a tanuló saját képességeire és önismeretére alapozva, valamint az adott szakma kívánalmaival és az aktuális munkaerő piaci ismeretekkel összhangban hozza meg a továbbtanulással kapcsolatos döntéseit (Borbély-Pecze, Gyöngyösi és Juhász, 2013, Tempus Közalapítvány honlap). A pályaeorientáció témakörében publikáló legtöbb magyar szerző a következő három területet emeli ki, a pályaeorientáció tartalmi összetevőjeként: önismeret, pályaismeret és munkaerő piaci ismeret (Rókusfalvi, 1969; Völgyesy, 1976; Ritoók, 1986; Szilágyi, 1996; Borbély-Pecze, 2010; Kenderfi, 2011).

2.3.1 Önismeret

A fiatal megtapasztal és megismer magáról olyan tulajdonságjellemzőket, amelyek birtokában képes a megalapozott döntés meghozatalára. Cél a reális kép megismerése önmagáról. Különösen fontos azoknak a tulajdonságoknak és képességeknek, készségeknek a feltérképezése, melyek a későbbi pálya betöltéséhez szükségesek Ezeket elsősorban érdeklődése, képességei, munkamódja és értékei megvizsgálása, feltérképezése mentén tárjuk fel (Kenderfi, 2011; Jezerniczkyne Boszkovics és Ódor, 2021).

2.3.2 Pályaismeret

Egy adott pályához tartozó tudás, az egyes pályák leglényegesebb követelményeinek ismeretét jelenti. Mindez alapot ad arra, hogy a fiatal el tudja dönteni, hogy ezt a tevékenységet szeretné-e végezni. Mindezen ismeretek beépülnek abba az értékrendbe, amely választásunkat támogatja. A pályaismeret nem korlátozódhat csak az adott szakma, tevékenység ismereteire, hanem azt is fontos, hogy milyen előfeltételekre van szükség ahhoz, hogy elérjük a kívánt foglalkozást, pályát. A foglalkozások közötti tájékozódás napjainkban kiemelten fontos, mert a rohamos fejlődés következtében jelentősen átalakulnak a korábban ismert szakmák, vagy újak keletkeznek a kialakuló igények miatt (Kenderfi, 2011; Völgyesy, 2012; Jezerniczkyne Boszkovics és Ódor, 2021).

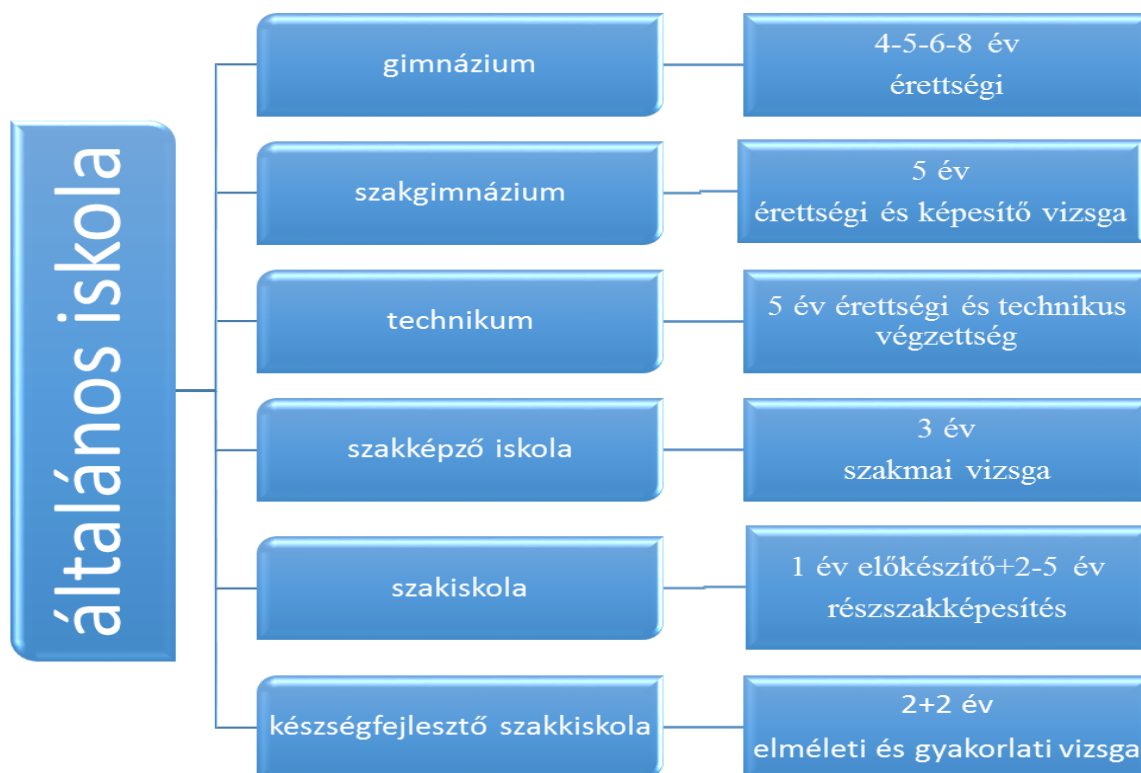
2.3.3 Munkaerőpiaci-ismeret

A sikeres pályaválasztási döntés fontos eleme a munkaerőpiac és a képzési piac ismerete is. Fontos, hogy a tanulók tisztában legyenek a munkaerőpiac sajátosságaival, aktuális helyzetével és a várható alakulásával. Tudatosítani kell a fiatalokkal, hogy több pályára is alkalmasak lehetnek. A munkaerőpiac folyamatosan fejlődik, a pillanatnyi igényekre reflektálva változik. A mai modern munkaerőpiacon pedig az innovatív, kreatív gondolkodás az egyik legfontosabb kompetencia (Jezerniczkyne Boszkovics és Ódor, 2021).

2.4 A középfokú oktatási rendszer iskolatípusai

A középiskolák rendszerét az elmúlt években többször is átalakították. Mindezek ismeretében megalapozottabb pályaválasztási döntést hozhatnak a 8. osztályos tanulók és szüleik. Könnyebben kiválasztható, hogy mely iskolatípusban folytassa tanulmányait az általános iskola befejezését követően a tanuló. A következő ábra ebben segít eligazodni (Jezerniczkyne Boszkovics és Ódor, 2021).

1. ábra: A középfokú oktatási rendszer iskolatípusai (Forrás: Továbbtanulási, pályaválasztási kiadvány sajátos nevelési igényű tanulók pedagógusai számára, Kaposvári Tankerületi Központ Somogy Megyei Pedagógiai Szakszolgálat, Kaposvár 2021)

2.5 A Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat továbbtanulási, pályaválasztási szolgáltatásai

2.5.1 Csoportos pályaválasztási tanácsadás az iskolában

A tanácsadás többnyire osztályfőnöki óra keretében zajlik. Lehetőség van a csoportos képességfelmérés és érdeklődésvizsgálatra tesztfelvétel keretében. A kitöltött kérdőívek kiértékelése után, személyre szóló jellemzés készül.

Osztályfőnöki órák keretében alkalom nyílik a tanácsadó kollégák által vezetett interaktív önismereti, pályaismereti játékokra is.

Információs előadás keretében tájékoztatást kapnak a fiatalok a pályaválasztás menetéről, a középfokú oktatási rendszer felépítéséről, határidőkről, a központi felvételi rendszerről (családi hagyományok, érdeklődési kör, divatszakmák, kollégium, munkaerő piaci igények, tanulmányi eredmények, képességek, reális elképzelések).

Az iskolák pályaaorientációs célú napjának programjába is aktívan bekapcsolódik a szakszolgálat. Alkalom van önértékelő kérdőívek kitöltésére, helybeni, gyors kiértékelésre, megbeszélésre, egyéni konzultációra a továbbtanulással kapcsolatban, szülői-, tanulói tájékoztató előadások megtartására.

Szülői értekezletek keretében általános tájékoztatókon ismerkedhetnek meg az érdeklődők a pályaválasztás menetéről, a jelenlegi középfokú oktatási rendszer felépítéséről, határidőkről, tervezés szempontjairól (Jezerniczkné Boszkovics és Ódor, 2021).

2.5.2 Egyéni (komplex) pályaválasztási tanácsadás a székhelyintézményben

Az egyéni (komplex) pályaválasztási tanácsadás keretében a tanuló adottságainak, tanulási képességeinek, irányultságának, érdeklődésének vizsgálata történik. Célrányos beszélgetés a szülővel és a tanulóval, ezek figyelembevételével iskolaválasztás ajánlása, támogatás a helyes döntés meghozatalában. A tanácsadások többségében több ülésben zajlanak. A sajátos nevelési igényű, beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő vagy tartós egészségügyi problémával rendelkező tanulók nehézségekbe ütköző pályaválasztási döntésének támogatása kiemelt feladat (Savickas, 2005; Abele és Spurk, 2009).

Segítséget jelent a nyolcadik osztályos, sikertelen felvételi eljárásban résztvevő tanulóknak a megfelelő oktatási intézmény keresése, vagy kapcsolat felvétel támogatása az Oktatási Hivatallal (Jezerniczkné Boszkovics és Ódor, 2021).

2.5.3 Információs tanácsadás

Információs tanácsadást leggyakrabban telefonon, e-mailben vagy személyesen az általános és középfokú intézményekből érkező kliensek számára biztosít a szakszolgálat.

Tájékoztatást biztosít a felsőoktatás intézményrendszeréről, a középfokú oktatási rendszer iskolatípusairól, az iskolaváltás lehetőségeiről, a felvétellel kapcsolatos teendőkről, önálló ismeretszerzés további elérhetőségeiről, a középiskolai fakultációválasztásról (Jezerniczkyé Boszkovics és Ódor, 2021).

2.6 A tanulásban akadályozott fiatalok pályaeorientációja

A felnőtté válás egyik legmeghatározóbb és legelső mérföldköve a pályaválasztás. A legtöbb fiatal életében talán ekkor hozza az első olyan döntést, amely hatással lesz a további felnőtt életútjának alakulására. Egy rossz döntés, és annak következményei mély sebeket ejthetnek a serdülőkorú fiatalok épülő identitásán, különösen igaz ez a sajátos nevelési igényű tanulók esetében.

Egyre több és bonyolultabb készség és tudás elsajátítása szükséges a sikeres pályafutáshoz, változatosabbá váltak az egyéni élet- és pálya utak, amelyek már nem érnek véget a tízes vagy húszas éveikben (Gravina és Lovsin, 2012). A XXI. század munkavállalóit már az élethosszig tartó tanulás kell, hogy jellemezze, amennyiben meg akarnak felelni a modern munkavállalói igényeknek, még abban az esetben is, ha általános iskolai tanulmányaikat gyakori kudarc és nehézség jellemezte. A megváltozott körülmények alapvető feltétele, hogy rendelkezzenek a fiatalok megalapozott és bővíthető pályaismerettel, munkavállalói és munkaerő-piaci alapismeretekkel (Sultana, 2012b).

Felvetődik a kérdés, hogy a tanulásban akadályozott, enyhe értelmi fogyatékos fiatalok önállóan képesek-e a döntés meghozatalára?

Tapasztalataink alapján a sajátos nevelési igényű fiatalok, azon belül is a tanulásban akadályozott, enyhe értelmi fogyatékos tanulók többsége elvégzi az általános iskolát, felvételt nyer a középiskolába, ugyanakkor nagymértékű a lemorzsolódás, a korai iskolaelhagyás veszélye.

A fogyatékos emberek munkaerő-piaci sikeressége nagymértékben függ attól, hogy milyen pályaorientációs és életpálya-tervezési szolgáltatásokkal segítjük őket iskolaválasztási döntéseikben, piacképes végzettségük megszerzésében, majd a munka világába való átmenet során (Sultana, 2012a).

Gyakori tapasztalat sajnos, hogy a nyolcadik osztályos szülők, diákok a középiskolák megjelölését, a szakma kiválasztását az iskolára, az osztályfőnökökre hárítják.

A pedagógusok, az iskola szakmai életutat támogató szerepe jelenleg átalakult, kibővült és megnőtt a jelentősége a diákok jövője szempontjából (Jezerniczkyne Boszkovics és Ódor, 2021).

"A nemzeti köznevelési törvény a pedagógusok alapvető feladataként nevesíti minden tanuló, köztük a kiemelt figyelmet igénylő, sajátos nevelési igényű fiatalok pályaorientációját, aktív szakmai életútra történő felkészítését folyamatosan irányítani. A törvény továbbá a köznevelés intézményrendszerében az osztályfőnöki feladatok, valamint az Életvitel és gyakorlat tanegység kereteiben írja elő a pályaválasztáshoz szükséges ismeretek átadását, illetve a pedagógiai szakszolgálatok tevékenységi körébe rendeli a továbbtanulás, pályaválasztás támogatását." (Cserti-Szauer, Galambos és Papp, 2016: 19)

A pedagógusok és a pályaválasztást segítő szakemberek feladatai már nem korlátozódhatnak a jelentkezési lapok beadásának idejére. Az egyszeri támogatást fel kell, hogy váltsa a tanulók pályaorientációs felkészítésének folyamatként való kezelése, az egyes életkoroknak megfelelő feladatokkal és módszerekkel. A pályaválasztási érettség, a pályaválasztási döntéshez kötődő kompetenciák kialakulása akkor sajátíthatóak el eredményesen, ha fejlesztjük a köznevelés teljes időszakában zajlik (Borbély-Pecze, Gyöngyösi és Juhász, 2013). A felső tagozaton a rehabilitációs foglalkozások és osztályfőnöki órák adhatnak alkalmat pályaválasztási kérdések tisztázására.

A tanulásban akadályozottsággal élő fiataloknál sikeres pályaorientációs munkát csak úgy végezhetünk, ha figyelembe vesszük a diagnózisra jellemző legfőbb jellemzőket, a különleges bánásmód igényeit, feltételeit. Valamennyi sajátos nevelési igényű tanuló egyedi képességprofillal, egyéni szükségletekkel, érdeklődéssel és tanulási preferenciákkal rendelkezik (Török, 2017; Jezerniczkyne Boszkovics és Ódor, 2021).

2.7 Tanulásban akadályozott tanulókra általánosan jellemző tulajdonságok figyelembe vétele a szakmaválasztáskor

A tanulásban akadályozott gyermekek, tanulók fogalma Rottmayer szerint: „*A megismerő tevékenység jelentős zavara jellemzi, amely az észlelés, az emlékezet és figyelem, valamint a gondolkodási funkciók rendellenességében nyilvánul meg.*” (Rottmayer, 2006)

Meggyesné Hosszu Tímea és Nagyné Hegedűs Anita (2010) szerint a tanulásban akadályozottak szakmaválasztásakor a következő tényezőket kell figyelembe venni:

A tanulásban akadályozott gyermekek általános tanulás jellemzői alapján igyekeznek elkerülni az erőfeszítést, fáradozást igénylő feladatokat, tevékenységeket, a könnyen begyakorolható, monotonabb tevékenységeket, munkafolyamatokat végeznek szívesen. Amennyiben a feladat a személyiségtől fokozott aktivitást kíván meg, az nehézséget okoz a fogyatékos tanulók számára.

Egy-egy munkafolyamat, feladat utasításának megértése a tanulásban akadályozott tanulóknál nehezített, mely a feladatok végrehajtását, a munka kivitelezését is befolyásolja.

A kognitív funkciók eltérő fejlődése miatt, a sikeres munkavégzéshez szükséges tanulás elsajátításában is segítséget, támogatást igényelnek. A munkához való viszony és a motiváció folyamatos alakítása, támogatása is elengedhetetlen. Ezért javasolt az olyan középiskola választása, ahol a szakmatanulási folyamatot gyógypedagógus segíti, támogatja.

A figyelem tartósságának, minőségének, a lényeges és lényegtelen ingerek elkülönítésének nehézsége, negatívan befolyásolhatja a munka elvégzésének sikerességét. A tanulásban akadályozott fiataloknak olyan szakma választása javasolt, amely megengedi a gyakori szünetek beiktatását és a lassúbb munkatempót.

A tanulóknak nehézséget jelent az időbeosztás és a munka megszervezése, ezért kerüljék az olyan szakmákat, amelyek sok, egymásra épülő, nehezebben átlátható részfeladatot tartalmaznak. Általánosságban tapasztalható, hogy a téri tájékozódásuk, a saját testükön való tájékozódás is gyengébb, és a laterális dominancia kialakulatlanságának nehézsége is jellemző, ezért kerülendőek az olyan pályák, amelyek térkép, tervrajz, műszaki rajz olvasását, értelmezését igénylik.

A finommozgásokkal kapcsolatos nehézségek, zavarok megjelennek a kéz, ujjak mozgásának eltéréseiben, a fogás és eszközhasználat nehezítettségében, mindezek a mozgások kivitelezési pontatlanságával járnak, ezért nem javasolt az olyan szakmák választása, amelyek fokozottan igénylik a kéz ügyességét, aprólékos, finom munkát, apró szerszámok használatát.

A kommunikáció eltérő fejlődése, a szegényes szókincs, a jelrendszerek, kódok használatának nehézsége, hatással vannak a szakmatanulásra, a feladatvégzés eredményességére. Célszerű elkerülni a kommunikáción alapuló pályák kerülését pl.: vendéglátás, kereskedelem.

Az egyensúlyészlelés és –érzékelés problémái, az egyensúlyingerek nem megfelelő észlelése, a nehézségi erő észlelésének bizonytalansága miatt kerülendő a magasban végezendő szakmák választása, pl.: ács, tetőfedő, bádogos, festő szakma.

Csökkenett emlékezeti teljesítmény, munkamemória elmaradó kapacitása, hosszabb magyarázat, utasítás, részfeladat megjegyzése fokozott nehézséget jelent a számukra, többnyire csak az utolsó információkat jegyzi meg. Problémát okozhat a korábban már elsajátított ismeretek nehezített, akadályoztatott előhívása a tartós memóriából. Az emlékezet minden területén gyengébb teljesítményt mutatnak, ezért az egyes részfeladatok gyakori újra felidézését kívánják. A készségi szinten jól begyakorolható, kevés új információt beépítendő feladatvégzésben lesznek eredményesek az enyhe értelmi fogyatékos tanulók (Meggyesné Hosszu és Nagyné Hegedűs, 2010; Jezerniczkyne Boszkovics és Ódor, 2021).

2.8 A tanulásban akadályozott fiatalok pályaválasztási döntés meghozatalának nehézségei

Az életpálya-tervezés/építés kiemelt jelentőségű, különösen, ha figyelembe vesszük a célcsoport sajátosságait, körülményeit: a tanulásban akadályozott fiatalok súlyos egyéni és tanulással, kapcsolatos nehézségekkel, gyakran szociális gondokkal is küzdenek. Emellett számítani kell arra is, hogy a tanulásban akadályozott gyermekek, fiatalok és családjaik kevésbé tudnak élni az esélyegyenlőséghez való jogukkal, ha nem ismerik a számukra szükséges szolgáltatási formákat és a reális munkaerő-piaci lehetőségeket (Peterson és mtsai, 2002).

Többször találkozhatunk azzal, hogy a családban akár generációkra visszamenőleg nincs valódi munkavállalói minta.

Továbbá az iskolaválasztás nem a képességek, érdeklődés mentén történik, hanem az anyagi megfontolások az elsődlegesek. A szülők többsége gyermeke képességeit, készségeit alulértékeli, így maguk sem bíznak az iskola utáni sikeres elhelyezkedésben, munka világához való csatlakozásban.

Más esetben a szülők felülértékelik gyermekük tudását, képességeit és lehetőségeit, ezért többet várnak el, mint amilyen teljesítményre, foglalkozásra képes lehet. Ennek pedig sorozatos kudarcélmény az ára.

A tanulók nevelése mindenképp a családban zajlik, a fiatal egy család tagja, ezért hatékony pályaorientációs munka nem képzelhető el a családdal való megfelelő kapcsolat kiépítése nélkül.

A középiskolai tanulmányaikat közös nevelés és oktatás keretében végző tanulók esetében nehézséget okozhat majd, hogy az alacsonyabb szociális hatékonyságuk, esetleges mozgásos ügyetlenségük, kognitív és verbális gyengeségük miatt, az új közösségbe peremre szorulhatnak. Ezekre is érdemes felkészíteni előre a tanulókat.

Külön foglalkozások témája kell, hogy legyen az eltérő követelményrendszernek megfelelő érdemjegyek esetleges megfeleltetése az integráló középiskolában, amelyek jelentősen módosulhatnak (Török, 2017; Meggyesné Hosszu és Nagyné Hegedűs, 2010; Jezerniczkyne Boszkovics és Ódor, 2021).

A pályaválasztási tanácsadás során használt tesztek és kérdőívek a tanulásban akadályozott tanulóknál az egyéni sajátosságaik miatt, nehezen használhatóak, folyamatos magyarázatra, értelmezésre szorulnak.

3 A kutatás bemutatása

3.1 A kutatás indokoltsága

A vizsgálat indokoltságát az adja, hogy a tanulásban akadályozott fiatalok számára biztosított pályorientációs és életpálya-tervezési szolgáltatások még hatékonyabbá váljon. A Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat pályaválasztási tanácsadó szervezeti kultúra fejlődjön és a pályaválasztási tanácsadás speciális területén alkalmazott új módszerek, eszközök használata hozzájáruljon szolgáltatásfejlesztéséhez.

3.2 A vizsgálat kutatási kérdései

- Milyen lehetőségekkel támogatja a pedagógiai szakszolgálat a sajátos nevelési igényű tanulók pályorientációját?
- Hogyan jelenik meg szervezeti szinten a támogatás lehetősége?
- Milyen a tanulásban akadályozott tanulók pályaválasztási tanácsadásának gyakorlata?
- Milyen speciális lehetőségek segítik a támogatás megvalósítását?
- Milyen elvárások, igények fogalmazódnak meg a tanulásban akadályozott tanulók és szüleik által a beavatkozási pontokra?
- Milyen tovább fejlődési lehetőség van a szakszolgálati feladatellátás területén?

3.3 A kutatási kérdésekhez kapcsolódó vizsgálati hipotézis

A tanulásban akadályozott fiatalok pályaválasztási döntésének sikeressége nagy mértékben függ attól, hogy kapnak-e pályorientációs és életpálya-tervezési szolgáltatásokat.

3.4 A kutatás során alkalmazott módszerek

A téma megismerésére feldolgozó és feltáró módszerek alkalmazásával került sor, dokumentumelemzés, kérdőíves kutatás alkalmazásával.

- Dokumentumelemzés módszerével vizsgáltam a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálati pályaválasztási tanácsadása során használt, a tanulásban akadályozott fiatalok pályorientációját segítő eszközöket, kiemelten a könnyen érthető kommunikáció alkalmazásával készült pályorientációs kérdőíveket, szülői fórum tematikáját, pedagógus mesterprogramot.

- A kérdőíves felméréssel célom volt, hogy feltárjam a tanulásban akadályozott tanulók és szüleik igényét azokra a beavatkozási pontokra, ahol szükség van további segítségnyújtásra a pályaválasztási tanácsadás során.

3.5 A vizsgált minta, a vizsgálati személyek jellemzése

Első adatgyűjtésemet a 2018/2019-es tanévben a mesterprogramom elkészítése és kidolgozása során végeztem. Mesterprogramomban vizsgáltam, hogy az általános iskolában külön nevelésben és oktatásban tanult tanulásban akadályozott diákok, milyen arányban tanultak tovább, milyen iskolatípusban folytatták középiskolai tanulmányaikat, hány százalékuk módosított iskolát, iskolatípust és hányan fejezték be eredményesen a középiskolai tanulmányaikat. Ezen tanulók még nem részesültek a pedagógiai szakszolgálat által nyújtott pályaválasztási tanácsadásban.

A 2023/2024-es tanévben azok a tanulásban akadályozott diákok voltak az adatforrásaim, akik szintén külön nevelés és oktatás formájában végezték el az általános iskolát, de már részesültek a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat pályaválasztási tanácsadásban dolgozó szakemberek által szervezett programokban.

3.6 A tanulásban akadályozottsággal élő fiatalok pályaválasztási döntését segítő tevékenységek a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálatnál

Az évek alatt azt tapasztaltam, hogy a pályaválasztási tanácsadás során jól működő tesztek a tanulásban akadályozott tanulóknál folyamatos magyarázatra, értelmezésre szorulnak. Mindez adódik az enyhe értelmi fogyatékos tanulók sajátos jellemzői miatt. Az önértékelő kérdőívek alkalmazásában fontos, hogy azok minél frissebbek, érthetőbbek és az adott tanulókra alkalmazhatóak legyenek. Ennek érdekében az eszközök átalakításra kerültek könnyebbé téve a megértést, a kérdések feldolgozását. Magyarországon még kevesen ismerik, használják a könnyen érthető kommunikációt, de külföldön már sok a jó gyakorlat, amelyeket adaptálni lehet.

A könnyen érthető kommunikáció módszerével kidolgozott pályaválasztási tanácsadásban alkalmazható önjellemző kérdőív kidolgozásával, alkalmazásával és bevezetésével a tanácskérő

tanulásban akadályozott fiatal pályaválasztási döntési érettségét és a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás szakszolgálati tevékenység hatékonyságát növelni tudjuk. (Jezerniczkyne Boszkovics, 2020)

3.7 KÉK önjellemző kérdőív

"A könnyen érthető kommunikáció az információ egyenlő esélyű hozzáférését biztosítja szóban és írásban alkalmazható nyelvi és nem nyelvi szabályok betartásával. A könnyen érthető kommunikáció definíciója meghatározza alkalmazhatóságát a nyelvi szintek között." -írja Gönczi Rita, aki Magyarországon elsőként – tapasztalati szakértők együttműködésével alkotta meg a hazai definíciót (Farkasné Gönczi, 2022:188–200).

A könnyen érthető kommunikációval készülő szövegek készítését meghatározza a szövegalkotó tudása, az átalakítandó szöveg tartalma, illetve a befogadók képessége, akinek készül a szöveg. Ennek mentén választható ki a könnyen érthető kommunikáció alkalmazási szintje.

"1. szint: Képsorozat: a folyamatok bemutatását teszi például lehetővé.

2. szint: Képsorok mondattámogatással: a képek a mondatokkal szervesen kiegészülve adják a tartalom értelmét.

3. szint: Mondatok képi támogatással: minden mondat értelmezését egy-egy kép támogatja.

4. szint: Szövegegységek orientáló képpel: a kép határozza meg a szövegegység témáját, így könnyebb azt beazonosítani a szöveget értelmezni.

5. szint: Szöveg témaorientáló képpel: a kép a teljes téma beazonosítását támogatja, hogy azt követően a szöveg értelmezhető legyen.

6. szint: Szöveg kép nélkül: a könnyen érthető kommunikációval készült szöveg önálló megjelenését jelenti." (Farkasné Gönczi, 2022: 188–200)

A könnyebb pályaválasztási döntés meghozatalát támogatja az intézmény egy munkafüzet megalkotásával. A munkafüzet részét képezi egy önértékelő kérdőív, önismereti (képességek, értékek, motivációk, érdeklődés) és pályaismeret (munkamód, munkaidő, tevékenységek stb.) segítő feladatok.

A könnyen érthető kommunikáció második szintjének megfelelően alakítottuk a feladatlap szövegezését. A mondatok ajánlottan maximum 2 tagmondatból állnak. Az összetett mondatok a szerves alárendelő vagy mellérendelő vagy szervetlen formában készültek. A mondatrészek javasoltan maximum 2 tagmondatból állnak.

A munkafüzet kidolgozása egésze KÉK módszerrel történt, tesztelése folyamatos. A tanulók, mint tapasztalati szakértők visszajelzésére folyamatosan reagálunk, és a szükséges változtatásokat megteszük.

A könnyen érthető kommunikáció módszerével átdolgozott önértékelő kérdőív kidolgozásával, használatával szeretnénk volna elérni, hogy ha a megfogalmazások, kérdések könnyen értelmezhetőek, akkor a tanulók is könnyebben tudnak válaszolni, és közelebb kerülnek a reális önismeret megismeréséhez. A foglalkoztató munkafüzet a 2. számú mellékletben található.

Az átalakításnál törekedtünk, hogy a nehezen értelmezhető szövegeket átalakítsuk könnyen értelmezhető írott szövegekké, szóbeli információkká, képpel támogatott vagy képi információkkal megfogalmazott tartalmakkal. A kérdőíveket a 7. és 8. osztályos fiatalokra adaptáltuk, kipróbálása folyamatosan zajlik. (Jezerniczkyne Boszkovics, 2020)

3.8 Szülői fórum tematikájának a kidolgozása, megvalósítása

A tanácsadási munkánkban gyakran tapasztaltuk és külső partner pedagógusok is megerősítették azon tapasztalatainkat, hogy a tanulásban akadályozott fiatalok szülei nagyon hiányos ismeretekkel, információkkal rendelkeznek a gyermekük továbbtanulási lehetőségeiről, a középiskolai iskolatípusokról illetve azokról a szakmai szervezetekről, akik részt vesznek még a pályaválasztásban. Gyakori, hogy a végső döntés meghozatalát, a középiskolák megjelölését az osztályfőnökökre hárítják.

A sajátos nevelési igényű gyermekek és családjaik nem tudnak élni az esélyegyenlőséghez való jogukkal, nem ismerik a számukra szükséges szolgáltatási formákat és a reális munkaerő piaci lehetőségeket. A tanulók nevelése mindenképp a családban zajlik, a fiatal egy család tagja, ezért hatékony iskolai munka nem képzelhető el a családdal való megfelelő kapcsolat kiépítése nélkül.

A szakszolgálati továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadáskor lehetőség adódik arra, hogy teljes körűen elősegítsük a pályaválasztási folyamatot, a tanácsadást kérő fiatal és a családja

számára, valamint közelebbről is tudjunk segíteni a szülőknek megbirkózni pályaválasztás során felmerülő nehézségekkel.

Az évek alatt megtapasztaltuk, hogy a pályorientációs folyamatnak a szülőkkel való foglalkozás az egyik fontos eleme. A szocializáció elsősorban a családban történik, meghatározó a gyermek számára a minta, amit otthon tapasztal meg. A szülők gyakran nincsenek kellően tájékoztatva, felkészítve a megváltozott képességű fiatalokkal kapcsolatos kihívásokra. Gyakran nem a képességek, érdeklődés mentén történik a pályaválasztás, hanem az anyagi megfontolások a meghatározók.

A szülők többsége gyermeke képességeit, készségeit alulértékeli, így maga sem bízik az iskola utáni sikeres elhelyezkedésben. Más esetben a szülők felülértékelik gyermekük tudását, képességeit, ezért többet várnak el, mint amilyen teljesítményre képes lehet.

Fontos tevékenysége a szakszolgálati továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadásnak, a pályaválasztási döntést segítő Szülői Fórum tematikájának a kidolgozása. A továbbtanulási, pályaválasztási döntésfolyamatot segítő Szülői Fórum megvalósításával a szülők még aktívabb bevonását szeretnénk elősegíteni a döntési folyamatban, amellyel még elkerülhetőbb lenne a lemorzsolódás, az iskolaváltoztatás, korai iskolaelhagyás. A programban tudatosan törekszünk arra, hogy a szülők és a tanácsadó pedagógusok közötti rendszeres kommunikáció, a tapasztalatok megbeszélése, az együtt gondolkodás legyen. A fórumnak van egy információs tanácsadás része, ahol a középfokú oktatási rendszer iskolatípusairól, a felvétellel kapcsolatos teendőkről, az önálló ismeretszerzés további elérhetőségeiről adunk tájékoztatást. Az egyéni tanácsadás keretében nyílik lehetőség arra, hogy a szülők reális képet kapjanak gyermekük képességeiről, a fogyatékosságból adódó korlátokról, érdeklődéséről, valamint munkaerő-piaci lehetőségeiről. (Jezerniczkyne Boszkovics, 2020)

3.9 Pedagógus mesterprogram

Már a diagnosztikai munkám során tapasztaltam, amit a tanácsadói tevékenységem csak megerősített, hogy a sajátos nevelési igényű tanulóknak és szüleiknek komoly nehézséget jelent a megfelelő pályaválasztási döntés meghozatala, a számukra legmegfelelőbb iskolatípus kiválasztása. Az évek alatt beigazolódott, hogy a pályorientációnak a szülőkkel való foglalkozás az egyik fontos eleme. Úgy gondolom, a szülők bevonásával való közös együtt gondolkodással elkerülhető lenne a lemorzsolódás, az iskolaváltoztatás, a sok pályaválasztási kudarcélmény.

Mindezen tapasztalataim hatására dolgoztam ki a 2020-ban Mesterprogramomat fejlesztő - innovátori témakörben, ahol a célom a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat továbbtanulási és pályaválasztási tanácsadás tevékenységének a megújítása, ezen belül a tanulásban akadályozott, külön nevelésben és oktatásban részesülő tanulók pályaaorientációs folyamatát segítő tevékenységek kidolgozása, bevezetése. A program részét képezte a már bemutatott Szülői fórum tematikájának a kidolgozása és megvalósítása és a KÉK módszerrel kidolgozott pályaválasztási munkafüzet, önjellemző kérdőív kidolgozása.

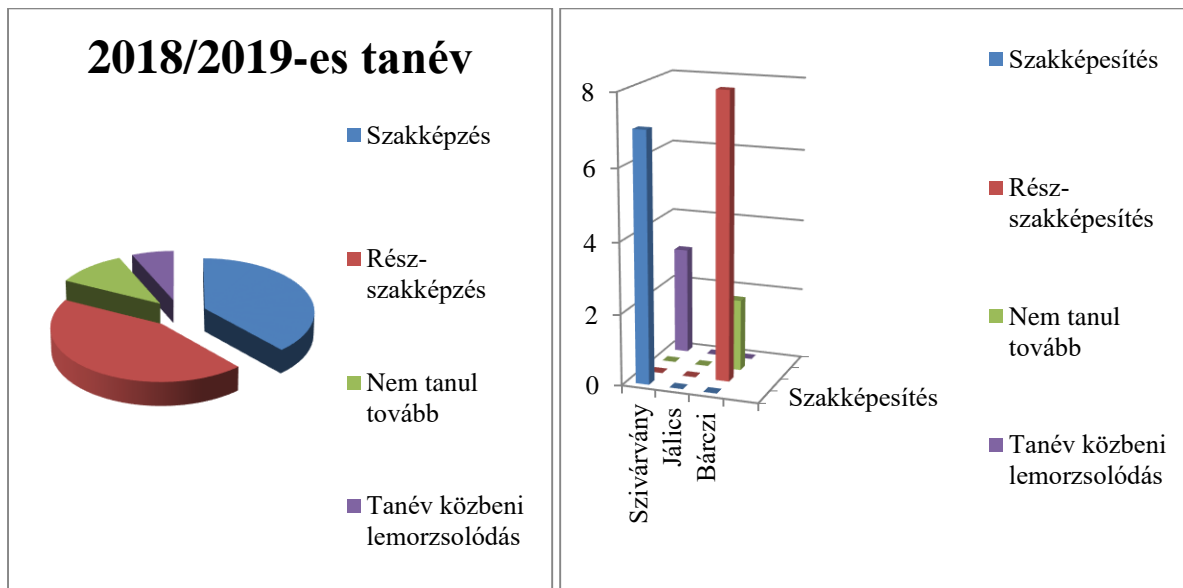
A mesterprogram elkészítése előtt rövid adatgyűjtést végeztem, hogy a külön nevelésben és oktatásban tanuló tanulásban akadályozott általános iskolai tanulók, milyen arányban tanulnak tovább, milyen iskolatípusban folytatják tanulmányaikat, hány százalékuk módosított iskolát, iskolatípust és hányan fejezték be eredményesen a középiskolai tanulmányaikat.

Az egyik iskola a Barcsi Szivárvány Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola, Fejlesztő Nevelést-Oktatást Végző Iskola, Kollégium, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény volt. Az itt végzett nyolcadik osztályos tanulók többsége a helyi SNI-s tanulók oktatását és nevelését is vállaló Kaposvári SZC Barcsi Ipari, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakgimnáziuma és Szakközépiskolájában tanul tovább. Évfolyamonként csak pár diák tanul rész-szaképesítést adó szakiskolában. Adatot gyűjtöttem a kadarkúti Jálics Ernő Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégiumban, ahol 1979. óta folyik a enyhe értelmi fogyatékos tanulók külön nevelése, oktatása. Az itt végzett általános iskolai tanulók a helyi KSZC Jálics Ernő Szakképző Iskola és Szakiskolába rész-szakképzettség megszerzésére jelentkeznek. A harmadik intézmény a kaposvári Bárczi Gusztáv Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola, Fejlesztő Nevelés-Oktatást Végző Iskola, Kollégium, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény. Ebben az iskolában végzett tanulók nagy többsége az intézmény szakiskolai tagozatán tanul tovább, illetve páran a Kaposvári Szakképzési Centrumban szeretnének szakmát szerezni.

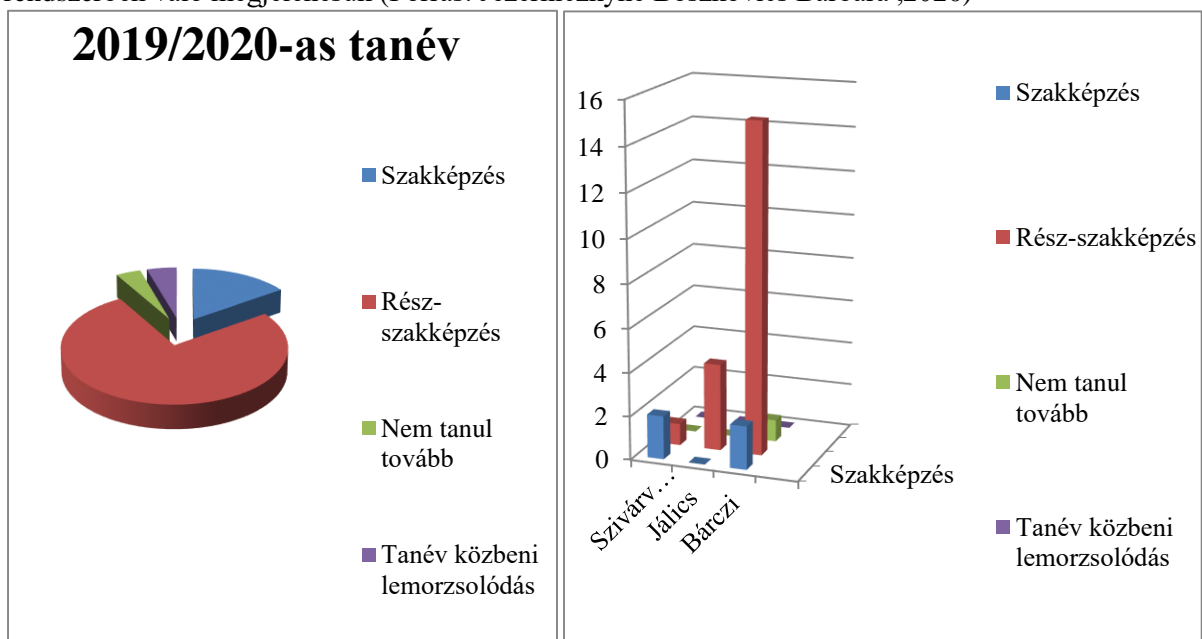
Megpróbáltam információkat gyűjteni az integráló szakközépiskoláktól a tanulásban akadályozott diákok szakmaszerzésének sikerességéről. A szakiskolai pedagógusok egyre inkább nyitottak az SNI diákok és a gyógypedagógusokkal való együttműködés terén. Ám hiába a támogatás, nagyon gyakran az eddig külön nevelésben tanuló fiatalok nehezen állják meg a helyüket a befogadó integráló iskolákban. A legtöbb diák a kilencedik évfolyamon már kimarad, többen a következő tanévben újra próbálkoznak, de sokan a tankötelezettségi kor eléréseivel végzettség nélküli iskolaelhagyókká válnak. Több tanuló számára, akiknek a teljes szakma megszerzése sikertelen volt, a rész-szaképesítést adó képzésre tértek át.

Rész-szakképzést megyénkben a diákok három intézményben szerezhethetnek. A tapasztalat azt mutatja, hogy az a fiatal, aki nem rostálódott ki, és szerzett egy rész-szakképesítést, azok a törvény által biztosított egy-két szakma megszerzéséig is folytatják tanulmányaikat az intézményben. A fentiek alapján illetve a diagramokkal bemutatott adatok is azt erősítik meg, hogy ezekben az iskolatípusokban is rendkívül fontos a későbbi lemorzsolódás, kimaradás illetve az intézmény váltás elkerülése érdekében a szélesebb, speciálisabb pályatanácsadás. (Jezerniczkné Boszkovics, 2020)

2. ábra: A 2018/2019-es tanévben külön nevelésből továbbtanuló diákok középfokú oktatási rendszerben való megjelenésük (Forrás: Jezerniczkné Boszkovics Barbara ,2020)

3. ábra: A 2019/2020-as tanévben külön nevelésből továbbtanuló diákok középfokú oktatási rendszerben való megjelenésük (Forrás: Jezerniczkné Boszkovics Barbara ,2020)

A sajátos nevelési igényű, tanulásban akadályozott, enyhe értelmi fogyatékos diákok többsége elvégzi az általános iskolát, felvételt nyer a középiskolába, ugyanakkor nagymértékű a korai iskolaelhagyás, lemorzsolódás veszélye.

3.10 Kérdőíves kutatás

A kutatás helye: Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat

A kutatás ideje: 2023. október - 2024. április

A vizsgált minta, a vizsgálati személyek jellemzése: A kérdőívet azokra a 9. és 10 osztályban tanuló, diákokra állítottam össze, aki az elmúlt 2-3 évben a szegregált általános iskolájukban részt vettek a pedagógiai szakszolgálat pályaválasztási tanácsadásban dolgozó szakemberek által szervezett programokban.

Az adatok egy részét érdemes összevetni a 2018/2019-es tanévben a mesterprogramom elkészítése és kidolgozása során vizsgált adatokkal. Mesterprogramban adatokat gyűjtöttem, arról, hogy a tanulásban akadályozott középiskolai tanulók -akik az általános iskolában külön oktatásban tanultak-, milyen arányban tanultak tovább, milyen iskolatípusban folytatták középiskolai tanulmányaikat, hány százalékuk módosított iskolát, iskolatípust és hányan fejezték be eredményesen a középiskolai tanulmányaikat. Ezen tanulók még nem részesültek a pedagógiai szakszolgálat által nyújtott pályaválasztási tanácsadásban.

A kérdőív kitöltése papír alapon történt, kérdéseinek feldolgozása Microsoft Office Excel – program felhasználásával valósult meg, az eredmények különböző ábrákon kerülnek bemutatásra. A kérdőív az 1. számú mellékletben található.

A kitöltött kérdőívek száma: 56 db.

A kutatás célkitűzései, kérdései: A pályaaorientáció során használt, alkalmazott módszerek, feladatlapok, tevékenységek sikerességének vizsgálata.

A kutatás kérdései:

- Milyen elvárások, igények fogalmazódnak meg a tanulásban akadályozott tanulók és szüleik által a beavatkozási pontokra?
- Milyen tovább fejlődési lehetőség van a szakszolgálati feladatellátás területén?

Empirikus kutatással azt vizsgáltam, hogy miként változott az integráló középiskolába bekerülő diákok középiskolai sikeressége, szakmaszerzési eredményessége, miután részt vettek a pedagógiai szakszolgálat továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadó részükre kidolgozott pályaválasztási döntést segítő szolgáltatásán. Céлом volt az egyéni vélemények megismerésén túl, hogy a mérőeszköz feltárja azokat a beavatkozási pontokat, ahol szükség van a segítségnyújtásra a pályaválasztási tanácsadás során.

A kutatás ideje: 2023/2024-es tanév első félév.

A kérdőív összeállításakor figyelembe vettem a célpopuláció legjellemzőbb tulajdonságait, informatikai tudását, ezért kérdőívet a könnyen érthető kommunikáció (KÉK) módszerével és papír alapon dolgoztam ki. A feltett kérdések - egy kivételével - zárt kérdések voltak, konkrétan, direkt módon szerettem volna rákérdezni a szükséges információkra. A kérdőívek eljuttatásában a volt és jelenlegi osztályfőnökök segítettek. A kérdőívet 60 tanulónak jutattam el, abból 56 db kérdőívből tudtam adatokat gyűjteni. Az önkitöltő kérdőív válaszadásakor kértem a szülők segítségét is.

4 Eredmények és értékelésük

Az első kérdésre, hogy "Jelenleg azt a szakmát tanulod-e amit szeretnél volna nyolcadik osztályos korodban?" 84% -uk adott igen választ. Sajnos a diákok 16% -a nem azt a szakmát tanulja, amit legjobban szeretet volna. Az, hogy a tanulókat az általuk sorrenden állított szakmák közül melyikre veszik föl, függ a szakma - adott évi- népszerűségétől, a meghirdetett helyek számától és a jelentkező pontjaitól. Ebben csak a reális felvételi esélyek tisztázásával tudunk támogatást nyújtani a tanácsadás során.

"Jelenleg mit tanulsz?" kérdésre kapott adatokat érdemes összevetni a 2018/2019-es tanévben gyűjtött adatokkal. Még ha az ábra nem minden eleme egyezik is meg, de a jelenleg vizsgálni kívánt adatainkat össze tudjuk hasonlítani. Öröndetes adat, hogy csökkent azoknak a diákoknak a száma, akik az általános iskola befejezése után nem tanultak tovább. Ugyancsak csökkent az arányuk azoknak a fiataloknak, akik év közben lemorzsolódtak, abbahagyták a középiskolai tanulmányaikat és végzettség nélküli fiatalokká váltak.

Még ha az ábra nem minden eleme egyezik is meg, de a jelenleg vizsgálni kívánt adatainkat össze tudjuk hasonlítani. Öröndetes adat, hogy csökkent azoknak a diákoknak a száma, akik az általános iskola befejezése után nem tanultak tovább.

Ugyancsak csökkent az arányuk azoknak a fiataloknak, akik év közben lemorzsolódtak, abbahagyták a középiskolai tanulmányaikat és végzettség nélküli fiatalokká váltak.

2010-ben az európai tagállamok Európa jövője és a fiatalok esélyeinek javítása érdekében az Európa 2020 stratégiájában vállalták, hogy a 2013-2020-as költségvetési ciklus alatt az iskolából lemorzsolódó fiatalok arányát 10% alá csökkentik. Magyarország célja az oktatási-, szakképzési rendszer modernizálása, hatékonyságának javítása, a fiatalok képzettségi szintjének növelése, mivel a magasabb iskolázottság mind egyéni, mind nemzetgazdasági szinten kiemelt jelentőségű. Ha Magyarország lakossága képzett, versenyképes tudással rendelkezik, az kedvezőbb gazdasági teljesítményt eredményezhet az ország számára. A munkaerő piaci foglalkoztathatóság és az iskolázottság a szoros összefüggést mutat.

A statisztikai adatok is alátámasztják, hogy a szakképzetlen, középfokú végzettséggel nem rendelkezőknek esélytelen a munkaerőpiacon állást kapni.

Egyes tanulmányok szerint a korai iskolaelhagyásnak, lemorzsolódásnak a háttérében a hátrányos családi helyzet, kedvezőtlen szociális háttér is állhat (Tóth, 2021).

A sajátos nevelési igényű gyermekek és családjaik nem tudnak élni az esélyegyenlőséghez való jogukkal, ha nem ismerik a számukra szükséges szolgáltatási formákat és a reális munkaerő piaci lehetőségeket (Cserti-Szauer, Galambos és Papp, 2016).

Az előző adatgyűjtés nem tér ki konkrétan azokra a fiatalokra akik a tanév közben iskolát, szakmát váltottak. Sajnos náluk nem volt teljes mértékig hatékony a pályaválasztást segítő tevékenység. Valószínűleg nem voltak kellően tisztába a pálya jellemzőivel, az önismeretükkel, így a saját képességeik és a szakma elvárásai kevésbé egyeztek meg, ami a szakma illetve iskolaváltáshoz vezetett.

Azt is meg kell mindehhez említenünk, hogy napjainkban gyorsan változó világ a munkavállalóktól a korábbinál nagyobb rugalmasságot követel. A munka világában manapság elkerülhetetlen, hogy szükségünk lesz pályamódosításra. Az is bizonyos, hogy életpályánk során többször váltanunk kell. A tanulóinkkal tudatosítani kell, hogy már nagyon ritka, hogy valaki egy munkahelyen töltsön el több évtizedet. A dolgozó gyakran maga dönt a váltás mellett, mert úgy érzi, többet fog keresni, jobbak lesznek a munkakörülmények vagy olyan típusú munkát fog tudni végezni, ami hozzá közelebb áll (Pályaorientációs Portál- Módszertani Központ honlapja).

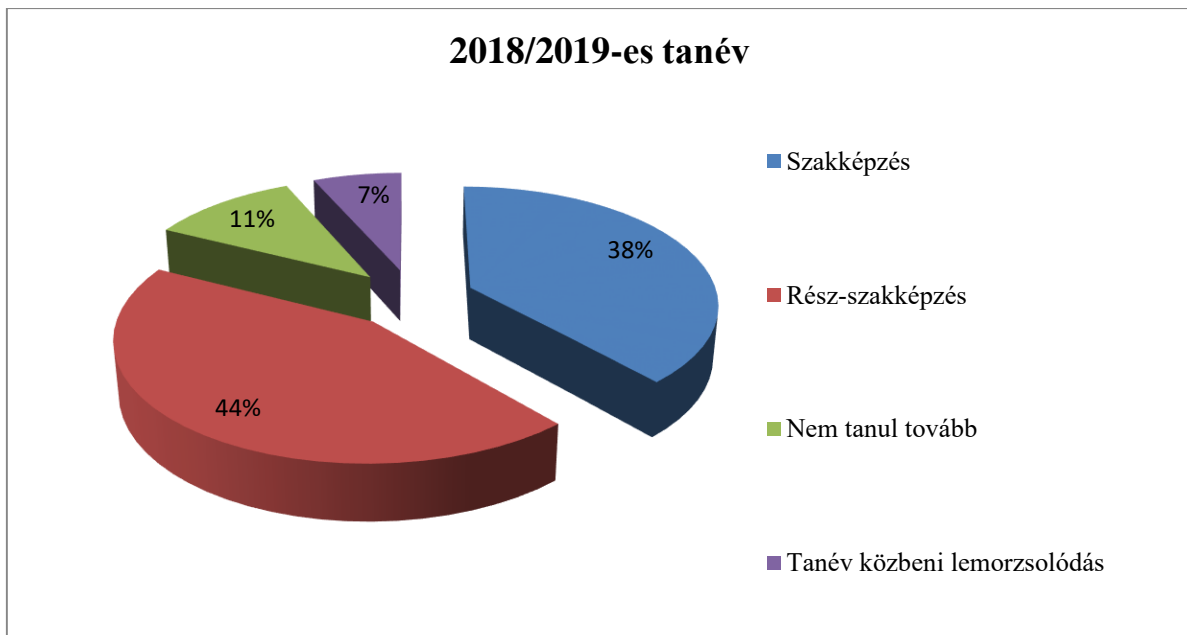
A szakiskolai pedagógusok egyre inkább nyitottak az sajátos nevelési igényű diákok és a speciális szakemberekkel történő együttműködés terén. Ám hiába az igyekezet, nagyon gyakran az eddig külön nevelésben tanuló fiatalok nehezen állják meg a helyüket a befogadó iskolákban. A tananyag mennyisége, a mindennapos gyógypedagógiai módszerek hiánya megnehezítik a tanulóknak a szakma megszerzésének az esélyeit. Több diák, akiknek a teljes szakma megszerzése sikertelen volt, a rész-szakképesítést adó képzésre tértek át.

Rész-szakképzést megyénkben jelenleg a fiatalok három intézményben szerezhetnek. A tapasztalat azt mutatja, hogy az a diák aki –nem rostálódott ki- és szerzett egy rész-szakképesítést a törvény által biztosított egy-két szakma megszerzéséig is folytatja tanulmányait az intézményben.

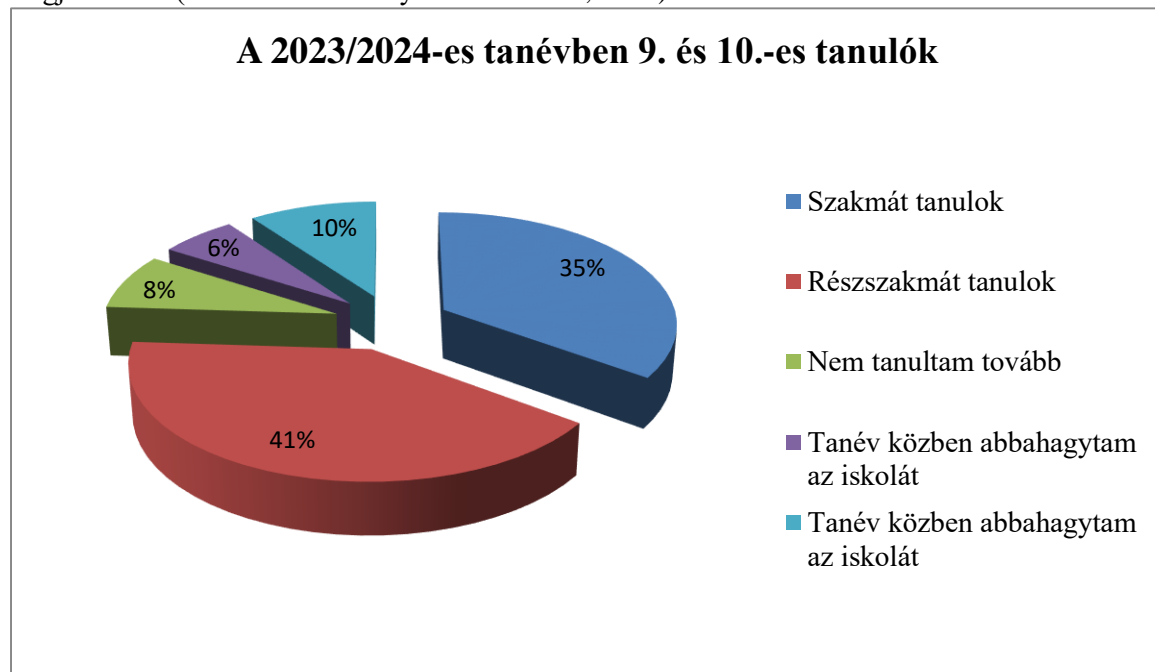
A részs szakmák az egyes szakmáknak olyan önállóan elkülöníthető része, amely legalább egy munkakör betöltéséhez szükséges kompetenciák megszerzését teszi lehetővé.

Ezért azt gondolom, hogy a tanév közbeni iskola, szakmaváltás nem feltétlenül kudarcként kell kezelni, még ha negatív érzésekkel is jár.

4. ábra: A 2018/2019-es tanévben külön nevelésből továbbtanuló diákok középfokú oktatási rendszerben való megjelenésük (Forrás: Jezerniczkyne Boszkovics, 2020)

5. ábra: A 2023/2024-es tanévben 9. és 10. osztályos diákok középfokú oktatási rendszerben való megjelenésük (Forrás: Jezerniczkyne Boszkovics, 2020)

A harmadik kérdés "Melyek voltak akik/amik segítették a továbbtanulásodat?" a tanulók pályaválasztással kapcsolatos információszerzését vizsgálta, amely az első lépés a pályaválasztási döntés meghozatalában.

Az információforrások közül az első helyen a közvetlen környezet, a család áll. A családi minta jelentős hatással van a fiatalok továbbtanulási döntésére.

A család gazdasági helyzet, a társadalmi helyzet, az etnikai hovatartozás, a családi érték- és normarendszer, a családi kapcsolatrendszer valamint szülők iskolázottsága kihat a gyermek továbbtanulására.

Az önértékelés szempontjából is az elsődleges visszajelzést a családtól kapja: tőlük kapja a legtöbb visszajelzést jó és fejlesztendő tulajdonságairól, képességeiről. A család az aki, a tanulók munkaértékhez való viszonyát, alakulását is befolyásolják. A család elsődleges döntést befolyásoló szerepének veszélye lehet, hogy a szülők nem látják reálisan a gyermekük képességeit, esetleges hiányosságait, csak nagyon ritkán tudnak objektívek lenni. Konfliktusokhoz, vagy akár pályaválasztási kudarcokhoz is vezethetnek, ha a család igényei, elvárásai és a tanuló továbbtanulási elképzelései nem egyeznek meg (Lankard, 1995; Ferry, 2006; Keller, 2008). A szülői tanácsadást nehezíti még, hogy az iskolarendszerről és a képzésekről kevés és többnyire elavult információval rendelkeznek a szülők többsége (Suhajda, 2017).

A pályaválasztási döntést segítők közül a második helyen az iskola, osztályfőnök szerepel, a harmadikon a kortársak, ismerősök. Azt követik a külső intézmény, a tanácsadásban dolgozó szakemberek. Az utolsó helyeken a középiskolai meglátogatása a nyílt napok és az internetes információs eszközök állnak.

A pedagógusok azok, akik elsődlegesen segíthetik a diákokat, és a szülőket a pályaválasztásra felkészítő tevékenységben. Ők azok, akik megbízható információkkal kell, hogy rendelkezzenek a középiskolákról, szakmákról. Fontos, hogy reálisabban tudják megítélni a tanulók erősségeit, fejlesztendő területeit, amelyek elengedetlenek egy-egy pályára való alkalmasság megítélésekor. Azonban azt sem felejtethjük el, hogy a pedagógus mennyire képes a diákot támogatni pályaválasztási döntésének meghozatalában jórészt attól is függ, hogy ő maga milyen ismereteket sajátított el a témában, milyen eszközöket, módszereket ismer a pályorientációhoz kapcsolódóan. Az iskolapszichológusok még azok a szakemberek, akik iskolán belül segíthetik az osztályfőnökök munkáját a pályorientációs tevékenységben. Munkájuk során különböző életkorú klienseknek egyéni és csoportos tanácsadás formájában nyújtanak segítséget az önismeret bővítésében. Fontos, hogy az iskolai élet keretében az iskolaválasztást segítő tevékenységek folyamatosan megjelenjenek és ne csak a jelentkezési határidő előtti időszakra essenek (Suhajda, 2017).

A Nemzeti Alaptanterv a fejlesztési célok között külön is nevesíti, a pályaorientációt, mint a pályaválasztási döntést megelőző folyamatot - felismerve annak fontosságát.

Az intézmények a helyi tantervben beépítve, az egész képzési szakaszon megjelentethetik a pályaorientációs tevékenységet egyrészt osztályfőnöki órákon, másrészt a szaktantárgyak keretében történő pályaismertetésekkor

A barátok hatása az iskolaválasztásban igen jelentős, a tőlük szerzett információkat gyakran a legmegbízhatóbbnak tartják. Az osztálytársak pályaválasztási bizonytalansága, a hasonló dilemmák, nehézségek, a hasonló célok érzelmi biztonságot nyújthatnak a fiataloknak. Ugyanakkor a baráti kapcsolatok gyakran az alapja lehet egy rossz pályaválasztási döntésnek. Fontos tudatosítani a diákokban, hogy az iskolaválasztást a saját érdeklődése, képessége kell, hogy befolyásolja, nem a baráti ragaszkodás (Suhajda, 2017).

A külső szakemberek szerepe elengedhetetlen a tanulók és a szülők felkészítésében, az iskola- és pályaválasztás buktatóira, szülői értekezletek, vagy egyéni konzultációk kapcsán.

A tanácsadó szakember ajánlásai, jó, vagy rossz tapasztalatainak megosztása olyan információértékkel rendelkezik, amely segítséget jelenthet az adekvát pályaválasztási döntés meghozatalában. A tanácsadó szakemberek által tartott pályaválasztási szülői értekezlet alkalmat ad, a lényeges információk átadására, amellyel még inkább segíti a családokat a döntési folyamatban.

A továbbtanulás előtt álló fiataloknak nagyon kevés és homályos információi vannak arról, hogy mit is jelent egy-egy foglalkozás, milyen tevékenységek, munkamódok jellemzik, mi szükséges hozzá, egyszóval a pályának az ismerete hiányos. Fontos eszköznek tekinthetőek a szakmák világának feltérképezésében a különféle pályaismertető filmek és információs anyagok tudatos használata, megosztása. A saját élményen alapuló tapasztalatszerzés (pl.: üzemplátogatás, munkatevékenységek kipróbálása) nagyban segítheti a foglalkozások sajátosságaiba és a munka világába történő betekintést. Mindezek megismertetése is részét kell, hogy képezze a szakszolgálatok pályaválasztást segítő tevékenységének (Suhajda, 2017).

A sikeres pályaválasztási döntést egy olyan pályaorientációs folyamatnak kell megelőznie, amelynek része, hogy a fiatal az adott életkornak megfelelő önismerettel rendelkezzen. Az egyéni vagy csoportos tanácsadás során használt önértékelő eljárások felhasználása, validált tesztek, kérdőívek, játékok akár papír alapon és online formában is mind az önismeret, érdeklődési területek jobb megismerését segíti.

A pályorientációs társasjáték (pl.: Pályára fel!) kötetlen, kiscsoportos témafeldolgozás (pl.: önismeret, iskolarendszer) lehetőséget ad az ismeretek kooperatív áttekintésére (Suhajda, 2017)

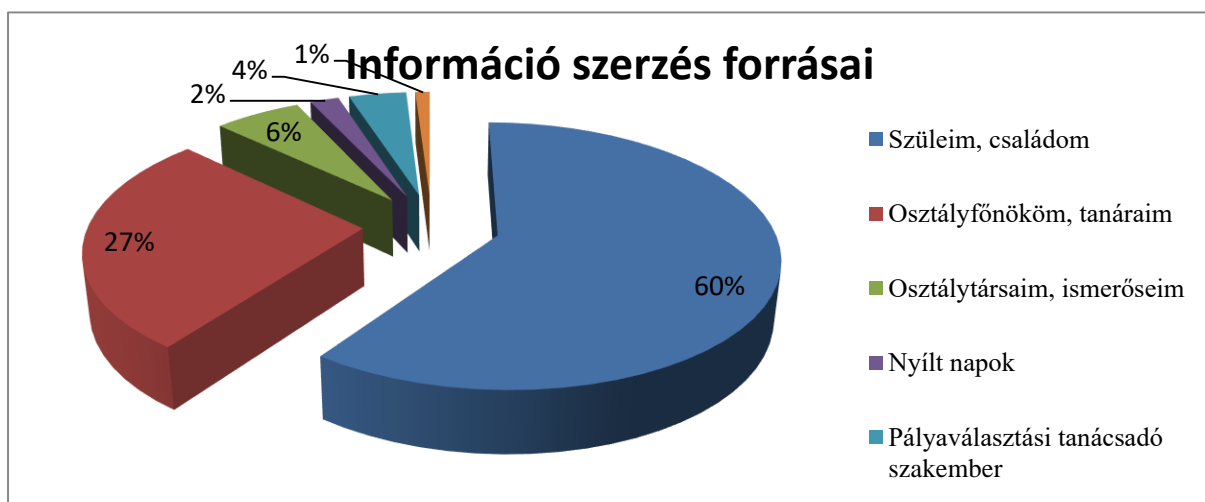
A külső szakemberek, a pedagógiai szakszolgálatok munkatársai pályorientációs tevékenységének az eredményességét két tényező befolyásolja: egyrészt a releváns információk megosztása, valamint az, hogy a segítő szolgáltatások minden esetben az adott tanácskérők (tanulók, szülők, pedagógusok) igényeire épüljenek.

A pedagógiai szakszolgálatok tanácsadó tevékenysége,- az iskolákkal szorosan együttműködve- ma már egy olyan eljárás, amely nem csupán egy egyszeri döntési helyzetben, a pályaválasztás idején nyújt segítséget, hanem a pályorientációs folyamat részesévé válik. Ennek értelmében azt kell elérnünk, hogy ez a személyre szabott segítségnyújtás valamennyi életszakaszban elérhető legyen a klienseink számára.

A kérdőíves kutatás alapján a mai 14-15 éves korosztály 2% -a pályaválasztással kapcsolatos információit az adott középiskola meglátogatásával szerzi be. A nyílt napokon való részvételkor személyesen is lehetőség adódik, az érdeklődők számára a szakmák mindennapi tevékenységébe betekinteni, az iskola életét megismerni.

A vizsgált válaszadók jelentős többsége az internetről szerzett információkat használja a legkevésbé a döntés meghozatalakor. Az általános iskolás korosztálynál, különösen a tanulásban akadályozottak körében a személyes tapasztalat- és információszerzés a jelentős. Fontos kérdés, hogy az önállóan, vagy segítséggel megszerzett információkat képes- e a fiatal értelmezni, feldolgozni.

6. ábra: Információszerzés forrásai (Forrás: saját munka)

A negyedik kérdésre, "Szerinted a pályaválasztási órák segítettek-e, hogy könnyebben kiválaszd a szakmádat?" a válaszadó diákok 96% -a igen választ adott. Ez a visszajelzés megerősítette munkánk eredményességét, hogy a csoportos tanácsadásnak is értéke van.

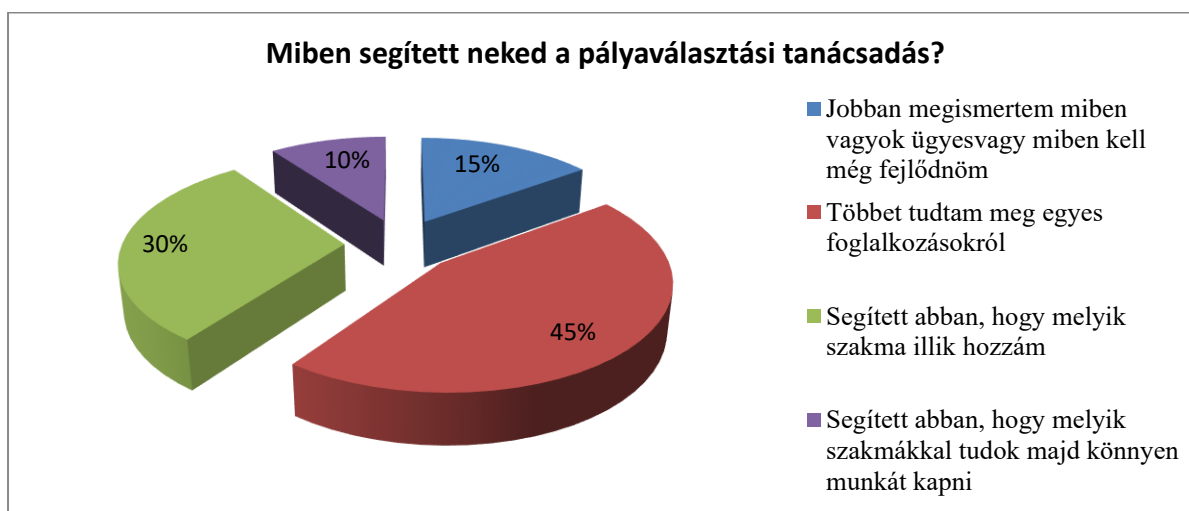
Legtöbbször az osztályfőnöki órák keretében tartott pályaorientációs foglalkozásokon alkalom nyílik a tanácsadó kollégák által vezetett interaktív önismereti, pályaismereti játékokra is. Lehetőség van a csoportos képességfelmérés és érdeklődésvizsgálatra tesztfelvétel keretében.

Az információs előadás kapcsán konkrét tájékoztatást kapnak a pályaválasztás menetéről, a középfokú oktatási rendszer felépítéséről, határidőkről, a központi felvételi rendszerről.

Tapasztalatunk, hogy a tanulók ezeken az órákon mindig felszabadultabbak, bátran sorolják társaik erősségeit vagy gyengeségeit, nyugodtan felteszik azokat a kérdéseket, amelyeket egy középiskolai nyílt napon nem mernének megkérdezni.

Az ötödik kérdésre, hogy miben segített neked a pályaválasztási tanácsadás, több választ is aláhúzhattak a válaszadó diákok. A válaszok közül első két helyen a pályaismereti és az ember- pálya megfeleltetés vezet. A pályákkal való ismerkedés történhet a tanácsadó óra keretében pályaismereti játékokkal, feladatokkal vagy különféle pályaismertető filmek és információs anyagok megosztásával. Illetve a képességek és a pályajellemző tulajdonságok megfeleltetésével. Ez olyan alapot biztosíthat a fiatalok számára, amely az egész életpályájukra kihathat és értékes információt és tapasztalatot szerezhetnek önmaguktól és egy adott pályáról vagy a munka világáról.

7. ábra: Miben segítette a tanulókat a pályaválasztási tanácsadó foglalkozás (Forrás: saját munka)

A válaszok harmadik helyén az önismeretre vonatkozó válasz, a negyedik helyet a ember-pálya megfeleltetés áll.

Az önismeret a személyes tulajdonságok megismerését jelenti a pályaorientációs foglalkozásokon. Törekszünk az erősségek megismerésére, azon tulajdonságoknak a feltárására, amelyekre az egyén támaszkodhat a pályaválasztás, majd a későbbi munkavégzés során (Szilágyi 1993, 2012/b). A közös kiscsoportos önismereti kérdőívekkel, társasjátékokkal törekszünk az önismereti jellemzők: az érdeklődés, a képesség, a munkamód, a tanulási módszerek, technikák, a munkához kapcsolódó értékek, valamint az egyén döntéshozatalának módja, sajátosságainak a feltárására. A reális önismeret, a pályák tartalmának, követelményeinek ismerete mellett szükség van az adott foglalkozáshoz vezető út megtalálására, a megfelelő képzési lehetőségek kiválasztására (Kenderfi, 2012).

Itt is fontos kiemelni Szilágyi (2000/a) megfogalmazását amely szerint a pályaorientáció egy olyan folyamat, mely *„a tanuló egyéni igényeinek figyelembevételével segíti a megfelelő pálya, szakma kiválasztását, a lehető legszélesebb információnyújtás révén”* (Szilágyi, 2000/a:22).

A reális önismeret kialakítása jelentős abban is, hogy az egyén a társadalom számára is hasznos pályát, szakmát válasszon a fiatal, ezáltal sikeres élet és karrier utat építhessen.

A vizsgálat feltárta, hogy a tanácskérőknek igénye lenne egy olyan kiadványra, amelyből tájékozódni tudnának a pályaválasztással kapcsolatos kérdésekről, megismerhetnek középiskolákat, pályákat, a középfokú oktatási rendszer iskolatípusait, a felvétellel kapcsolatos teendőket.

5 Következtetések és javaslatok

Empirikus kutatással vizsgáltam, hogy a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat pályaválasztási tanácsadó tevékenysége által végzett, a tanulásban akadályozott fiatalok pályaválasztási döntését segítő tevékenysége mennyire eredményes.

Hipotézisem beigazolódott, a tanulásban akadályozott fiatalok pályaválasztási döntésének sikeressége nagy mértékben függ attól, hogy kapnak-e pályaaorientációs és életpálya-tervezési szolgáltatást.

A vizsgálat eredményei többek között arra világítottak rá, hogy az integráló középiskolába bekerült 9. és 10. osztályos diákok középiskolai sikeressége, szakmaszerzési eredményessége, mi módon változott, alakult, miután részt vettek az elmúlt 3 tanévben a szakszolgálat továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadó által kidolgozott, pályaválasztási döntést segítő programban.

A kérdőíves, kvantitatív kutatási módszer alkalmazásával megismertem az egyéni véleményeket. Összegzése által feltártam azokat a beavatkozási pontokat, ahol szükség van további segítségnyújtásra a pályaválasztási tanácsadás során. Pozitív visszajelzést kaptam a kérdések KÉK módszerrel történő összeállításáról, az értelmezés könnyebbé tételéhez.

A kutatás eredményei rávilágítottak, hogy az előző vizsgálatnál összevetve kevesebb volt azon diákok száma, aki nem tanult tovább az általános iskola befejezése után, csökkent a mértékük azoknak a tanulóknak is, akik az év közben abbahagyták középiskolai tanulmányaikat.

A tanulók pályaválasztással kapcsolatos információszerzését feltáró kérdésem felhívja a figyelmet a szülők szerepére, a nekik nyújtott támogatás fontosságára, megerősíti a dokumentumelemzésben feltárt szülői fórumok szerepét.

A tanácsadói munkánk eredményességét két tényező befolyásolja: egyrészt a releváns információk megosztása, másrészt a segítő szolgáltatások igényekhez alakítása (tanulók, szülők, pedagógusok).

Megerősítette a felmérés azt is, hogy a pályaismereti, az önismereti és az ember-pálya megfeleltetésre irányuló tevékenységeknek fontos szerepe van a tanácsadó munkában.

A kutatás eredményei alapján levonható az a következtetés is, hogy a pályaválasztást és a későbbi pályasikert erősen befolyásoló önismeret (pl.: képességek, hajlamok, igények) megismerésére; a reális önismeret támogatására nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk a csoportos foglalkozások során.

A megkérdezettek részéről igényként merült fel egy olyan pályaválasztási kiadvány megléte, amely a helyi lehetőségeket figyelembe véve mutatja be az intézményrendszert, a képzési lehetőségeket és az eljárás menetét. Mindebből következik, hogy a hatékonyság növelése érdekében erre az igényre a jövőben reagálni kell, egy olyan pályaválasztási kiadvány kidolgozásával, megjelentetésével, amely információforrás lehet a fiatalok döntés előkészítéséhez, ugyanakkor figyelembe veszi az információfeldolgozás akadályozottságát.

Összességében elmondható, hogy a kutatás kiinduló hipotézis nagyrészt igazolódtak a válaszok elemzését és feldolgozását követően. Rávilágítottak, hogy a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat pályaválasztási tanácsadó szakemberei által kidolgozott segítő beavatkozások támogatják a tanulásban akadályozott fiatalok sikeres pályaválasztási döntését.

6 Összefoglalás

Szakedolgozatom témája a pályaeorientációs tevékenység speciális területe, a sajátos nevelési igényű tanulók pályaválasztásának támogatása, amelyet a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat pályaválasztási tanácsadás tevékenységének elemzésén keresztül mutattam be.

A dokumentumelemzéssel és kérdőíves megkérdezéssel végzett kutatásom igazolta feltevésemet, megerősítette, hogy az átgondolt, tudatos pályaeorientáció támogatja az értelmi sérült tanulók pályaválasztási döntését, pályaeirettségének kialakítását, személyiségfejlődését, teret enged az önkifejezésnek, önmegvalósításnak, sikerélményhez vezet, biztosítja a társadalmilag hasznos munkavégzést. Ennek elmaradása iskolai sikertelenséghez vezethet, megnehezíti a társadalmi integráció megvalósítását.

A sajátos nevelési igényű tanulók pályaeorientációt támogató tevékenysége nélkülözhetetlen a sikeres életkezdéshez, a lemorzsolódás csökkentéséhez.

Az eredmények alapján a tanácsadásban dolgozóknak fontos támogató szerepe van a tanulásban akadályozott tanulók speciális pályaválasztási megsegítésében, adaptív módszerek alkalmazásában.

A szakdolgozatom első részét elméleti háttér ismertetése képezi. Bemutattam a pályaeorientáció tartalmi elemeit, pályaeorientáció összetevőit azokat az elméleti megközelítéseket, amelyek a pályaeorientációs tevékenység alapját képezik. Ismertettem a tanulásban akadályozott tanulókra általánosan jellemző tulajdonságokat, amelyeket figyelembe kell venni a szakmaválasztáskor. Szakedolgozatom további részében bemutatom a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat Pályaválasztási Tanácsadás szakemberei által kidolgozott segítő beavatkozások fő formáit (szülői fórum, önjellemző kérdőív és pályaeorientációs mintaprogram).

Empirikus kutatás segítségével vizsgáltam a kliensek (tanulók és szöölők) elégedettségét a szakszolgálat továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadásának tevékenységével kapcsolatban. A kérdőíves, kvantitatív kutatási módszer alkalmazásával megismertem és összegeztem az egyéni véleményeket. A mérőeszköz feltárta azokat a beavatkozási pontokat, ahol szükség van a segítségnyújtásra a pályaválasztási tanácsadói tevékenység során, illetve melyek azok az erősségek amelyre lehet építkezni a munkánk során.

Össességében elmondható, hogy a kutatás kiinduló hipotézisei nagyrészt igazolódtak a válaszok elemzését és feldolgozását követően. Rávilágítottak, hogy a Somogy Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat Pályaválasztási Tanácsadás szakemberei által kidolgozott segítő beavatkozások, amellyel támogatják a tanulásban akadályozott fiatalok sikeres pályaválasztási döntését eredményesek.

7 Irodalomjegyzék

1. 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről. Letöltés dátuma: 2023.12.12. forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300015.emm>
2. 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. Letöltés dátuma: 2023.12.12. forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv#ljb0idbbd0>
3. Abele, A.M., Spurk, D. (2009): How do objective and subjective career success interrelate over time? *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 82(4), 803 – 824. DOI: 10.1348/096317909X470924
4. Borbély-Pecze T. B. (2010): *Életút támogató pályaeorientáció*. Doktori (PhD) disszertáció. Budapest: ELTE PPK. forrás: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/45497/Kd_11527.pdf?sequence=1
5. Borbély-Pecze T.B., Gyöngyösi K., Juhász Á. (2013): Az életút-támogató pályaeorientáció a köznevelésben (1. rész). A pályaeorientáció új szemlélete és a hazai helyzet. *Új Pedagógiai Szemle*, 63(5-6). 32-49. Letöltés dátuma: 2024.02.09. forrás: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/az-eletut-tamogato-palyaeorientacio-a-koznevelesben-1-resz-0>
6. Burányiné Rákóczi E., Kun Richárdné (2015): *A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás szakszolgálati protokollja*. Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
7. Council of the European Union (2008). Council Resolution on better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies. Letöltés dátuma: 2023.12.02. forrás: https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/educ/104236.pdf
8. Cserti-Szauer Cs., Galambos K., Papp G., (2016.): Pályaeorientáció és életpályatervezés sajátos nevelési igényű fiatalok számára a hazai képzési gyakorlatban. *Iskolakultúra*, 26. évfolyam, 2016/5. szám 17-24p.
9. Könnyen érthető kommunikáció- Könnyen érthető élet honlapja. Letöltés dátuma: 2024.03.17. forrás: <https://konnyenertheto.gonczirita.hu/>
10. Farkasné Gönczi R (2022): Könnyen érthető kommunikáció, avagy kommunikáció a nyelvi szintek között, *Alkalmazott nyelvészeti közlemények*, XV. évfolyam, 3. szám, 188–200p.

11. Ferry, N. M. (2006): Factors Influencing Career Choices of Adolescents and Young Adults in Rural Pennsylvania, *Journal of Extension*, 44 (3), 1-6p.
Letöltés dátuma: 2023.12. 02. forrás: <https://archives.joe.org/joe/2006june/rb7.php>
12. Gravina, D., Lovsin, M. (2012): *Career Management Skills – Factors in implementing policy successfully*. European Lifelong Guidance Policy Network, Jyväskylä, Letöltés dátuma: 2023.12. 02. forrás: https://www.elgpn.eu/publications/browse-by-language/english/Gravina_and_Lovsin_cms_concept_note_web.pdf/
13. Jezerniczkyne Boszkovics B. (2020), Mesterprogram Általános terv A SMPSZ továbbtanulási és pályaválasztási tanácsadás tevékenységének a megújítása, ezen belül a tanulásban akadályozott, külön nevelésben és oktatásban részesülő tanulók pályaeorientációs folyamatát segítő tevékenységek kidolgozása, bevezetése
14. Jezerniczkyne Boszkovics B, Ódor H. (2021): Továbbtanulási, pályaválasztási kiadvány sajátos nevelési igényű tanulók pedagógusai számára. Kaposvár: Kaposvári Tankerületi Központ Somogy Megyei Pedagógiai Szakszolgálat
15. Keller B. K. - Whiston S. C.(2008): The role of parental influences on young adolescents' career development. *Journal of Career Assessment*, 16, 198-217.p. Letöltés dátuma:2024.02.22. forrás: <https://eric.ed.gov/?id=EJ789624>
16. Kenderfi M. (2011): *Pályaeorientáció*. Szent István Egyetem. Letöltés dátuma: 2023.12.12. forrás: <https://docplayer.hu/4067071-Palyaeorientacio-dr-kenderfi-miklos.html>
17. Lankard B. A. (1995). Family role in career development Washington DC : Office of Educational Research and Improvement, ERIC Digest No. 164, Letöltés dátuma:2024.02.22., forrás: <https://eric.ed.gov/?id=ED389878>
18. Meggyesné Hosszu T., Nagyné Hegedűs A., (2010): *A tanulásban akadályozottak pedagógiájának komplex megközelítése*. Mentor(h)áló 2.0 Program TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008,projekt, Letöltés dátuma: 2024.03.22. forrás: http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/A_tanulasban_akadalyozottak/index.html
19. Pályaeorientációs Portál- Módszertani Központ honlapja, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal, Letöltés dátuma:2024.03.24. forrás: <https://palyaeorientacio.nive.hu/felnottek/eletpalya-menedzseles>
20. Peterson, G. W., Sampson, J. P., Jr., Lenz, J. L., & Reardon, R. C. (2002): A cognitive information processing approach in career problem solving and decision making. In D.

- Brown (Ed.): *Career choice and development*. San Francisco: Jossey-Bass , pp. 312-369.
21. Ritoók Pálné (1986): *Személyiségfejlesztés és pályaválasztás*. Budapest: Tankönyvkiadó.
22. Rottmayer Jenő (2006, szerk.): *Inkluzív nevelés. Ajánlások tanulásban akadályozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez. Szövegértés-szövegalkotás. SuliNova* Letöltés dátuma:2020.03.18. forrás : http://www.sulinet.hu/tanar/kompetenciaterulek/1_szovegertes/ajanlasok/szovegertes-10.pdf
23. Rókusfalvy p. (1969): *Pályaválasztás, pályaválasztási érettség*. Budapest: Tankönyvkiadó.
24. Savickas, M. L. (2005): *The Theory and Practice of Career Construction*. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.): *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. John Wiley & Sons, Inc. pp. 42–70.
25. Suhajda Cs. (2017):*A pályaorientációs tevékenység változása és megvalósulása a köznevelésben a rendszerváltástól napjainkig különös tekintettel az információs folyamatokra.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem"Oktatás és Társadalom"Neveléstudományi Doktori Iskola, Letöltés dátuma:2024.03.17. forrás: <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/16401/suhajda-csilla-judit-phd-2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
26. Sultana, R., G. (2012a): *Flexicurity: Implications for Lifelong Career Guidance*. Jyväskylä: European Lifelong Guidance Policy Network. [Elektronikus kiad.] Letöltés dátuma: 2024.02.02. forrás. <https://www.um.edu.mt/library/oar//handle/123456789/35180>
27. Sultana, R. (2012b): *Learning career management skills in Europe: a critical review. Journal of Education and Work, 25(2), 225-248.* Letöltés dátuma: 2023.12.12. forrás: <https://dokumen.tips/documents/learning-career-management-skills-in-europe-a-critical-review-learning-career-management.html?page=1>
28. Super, D. E. (1988): *Vocational Adjustment: Implementing a Self-Concept. The Career Development Quarterly, 36(4), 351–357.* Letöltés dátuma: 2024.02.02. DOI: [10.1002/j.2161-0045.1988.tb00509.x](https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1988.tb00509.x)
29. Szilágyi K. (1993): *Tanácsadási elméletek*. GATE GTK, Tanárképző Intézete, Gödöllő
30. Szilágyi K. (1996): *A tanácsadó tanár módszertani lehetőségei*. Eger: EKTF.

31. Szilágyi K. (2000/a): *Munka – pályatanácsadás, mint professzió*, Budapest, Kollégium Kft.
32. Tempus Közalapítvány honlapja, Letöltés ideje: 2024.03.22. forrás: <https://tka.hu/kapcsolat>
33. Tóth H. (2021): Korai iskolaelhagyók arányának alakulása Magyarországon, *Magyar Közgazdasági Társaság - Fejlődésgazdaságtani Szakosztály*, letöltés dátuma: 2024.03.30. forrás: <https://fejlodegazdasagtan.hu/2021/03/04/korai-iskolaelhagyok-aranyanak-alakulasa-magyarorszagon/>
34. Török R. (2017): *A pályadöntések mesterei*. Budapest, Print&Pixel House Kiadó
35. Völgyesy P. (1976): *A pályaválasztási döntés előkészítése*. Budapest, Tankönyvkiadó

8 Ábrák és táblázatok jegyzéke

- 1. ábra:** A középfokú oktatási rendszer iskolatípusai5.oldal
- 2. ábra:** A 2018/2019-es tanévben külön nevelésből továbbtanuló diákok középfokú oktatási rendszerben való megjelenésük.....17.oldal
- 3. ábra:** A 2019/2020-as tanévben külön nevelésből továbbtanuló diákok középfokú oktatási rendszerben való megjelenésük.....17.oldal
- 4. ábra:** A 2018/2019-es tanévben külön nevelésből továbbtanuló diákok középfokú oktatási rendszerben való megjelenésük.....21.oldal
- 5. ábra:** A 2023/2024-es tanévben 9. és 10. osztályos diákok középfokú oktatási rendszerben való megjelenésük.....21.oldal
- 6. ábra:** Információszerzés forrásai.....24.oldal
- 7. ábra:** Miben segítette a tanulókat a pályaválasztási tanácsadó foglalkozás.....25.oldal

9 Melléklet

1. sz.melléklet: Kutatási kérdőív

Kedves Diákok!

Kérlek a születek segítségével aláhúzással válaszolj a következő kérdésekre!

1. Jelenleg azt a szakmát tanulod-e amit szerettél volna 8. osztályos korodban?

- Igen
- Nem

2. Jelenleg mit tanulsz?

- Részszakmát tanulok
- Szakmát tanulok
- Tanév közben szakmát, iskolát váltottam
- Tanév közben abbahagytam a tanulást
- Nem tanultam tovább

3. Állítsd sorrendbe! Melyek voltak akik/amik segítettek a továbbtanulásodat?

- Szüleim, családom
- Osztályfőnököm, tanárain
- Osztálytársaim, ismerőseim
- A szóba jöhető középiskola meglátogatása
- Pályaválasztási tanácsadó szakemberek
- Internet, honlapok

4.Szerinted a pályaválasztási órák segítettek-e, hogy könnyebben kiválaszd a szakmádat?

- Igen
- Nem

5. Miben segített neked a pályaválasztási tanácsadás? Több választ is aláhúzatsz!

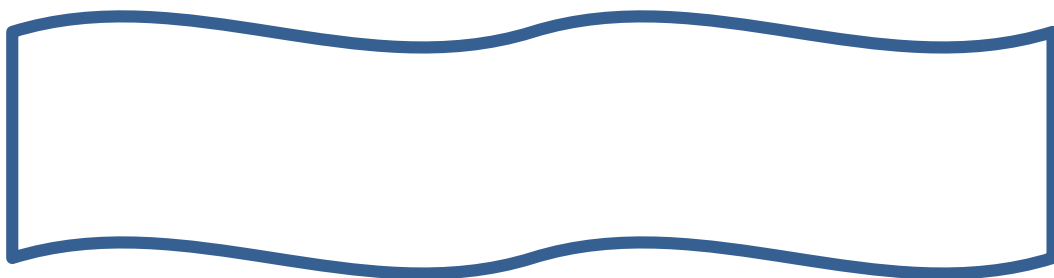
- Jobban megismertem miben vagyok, ügyes vagy miben kell még fejlődnem.
- Többet tudtam meg egyes foglalkozásról.
- Segített abban, hogy melyik szakma illik hozzám.
- Segített abban, hogy melyik szakmákkal tudok majd könnyen munkát kapni.

6. Milyen segítségre lett volna még szükséged a tanácsadás során?

.....

Köszönöm, hogy válaszaiddal segítetted a munkámat!

2.sz.melléklet: KÉK módszerrel készült pályorientációs foglalkoztató munkafüzet

Álmaid munkája

Képzeld el,
hogy egy tündér varázsolna neked munkát.
Írd le, milyen munkát szeretnél!

Hol dolgoznál?

Kikkel dolgoznál együtt?

Hány órát dolgoznál 1 nap?

Mit dolgoznál szívesen?

Miért szeretnéd álmaid munkáját?

Foglalkozás neve	Iskolai végzettség	Környezet	Tevékenység	Eszköz / ember	Időbeosztás

Erősségeim - gyengeségeim

Érdeklődési területeid

Ha a megadott tevékenységet

nagyon szívesen végeznéd,
be, ha

**szívesen végeznéd, de nem ez a kedvenced
bizonytalan vagy benne,
nem szeretnéd végezni, csak, ha muszáj
semmiképp nem szeretném csinálni,
be!**

akkor az **5-öst** karikázd

akkor a **4-est,** ha
akkor a **3-ast,** ha
akkor a **2-est,** ha
akkor az **1-est** karikázd

1.	megjavítani egy kismotort	1	2	3	4	5	
2.	használt holmikát kiárusítani	1	2	3	4	5	
3.	bolygókat tanulmányozni	1	2	3	4	5	
4.	természetet megfigyelni	1	2	3	4	5	
5.	autóbuszt vezetni	1	2	3	4	5	
6.	embereket irányítani	1	2	3	4	5	
7.	beteg embereket gondozni	1	2	3	4	5	
8.	hivatalos leveleket írni	1	2	3	4	5	
9.	hangszeren játszani	1	2	3	4	5	
10.	kirakatokat nézegetni	1	2	3	4	5	
11.	fémeket megmunkálni	1	2	3	4	5	
12.	boltba árut beszerezni	1	2	3	4	5	
13.	sakkozni	1	2	3	4	5	
14.	növényeket ültetni kertbe	1	2	3	4	5	
15.	autón kisebb hibákat javítani	1	2	3	4	5	
16.	találkozókat szervezni	1	2	3	4	5	
17.	gyermeknek mesét olvasni	1	2	3	4	5	
18.	hibás szöveget javítani	1	2	3	4	5	
19.	színpadon énekelni	1	2	3	4	5	
20.	fényképezni	1	2	3	4	5	

**I. oldal
összesítése**

									
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

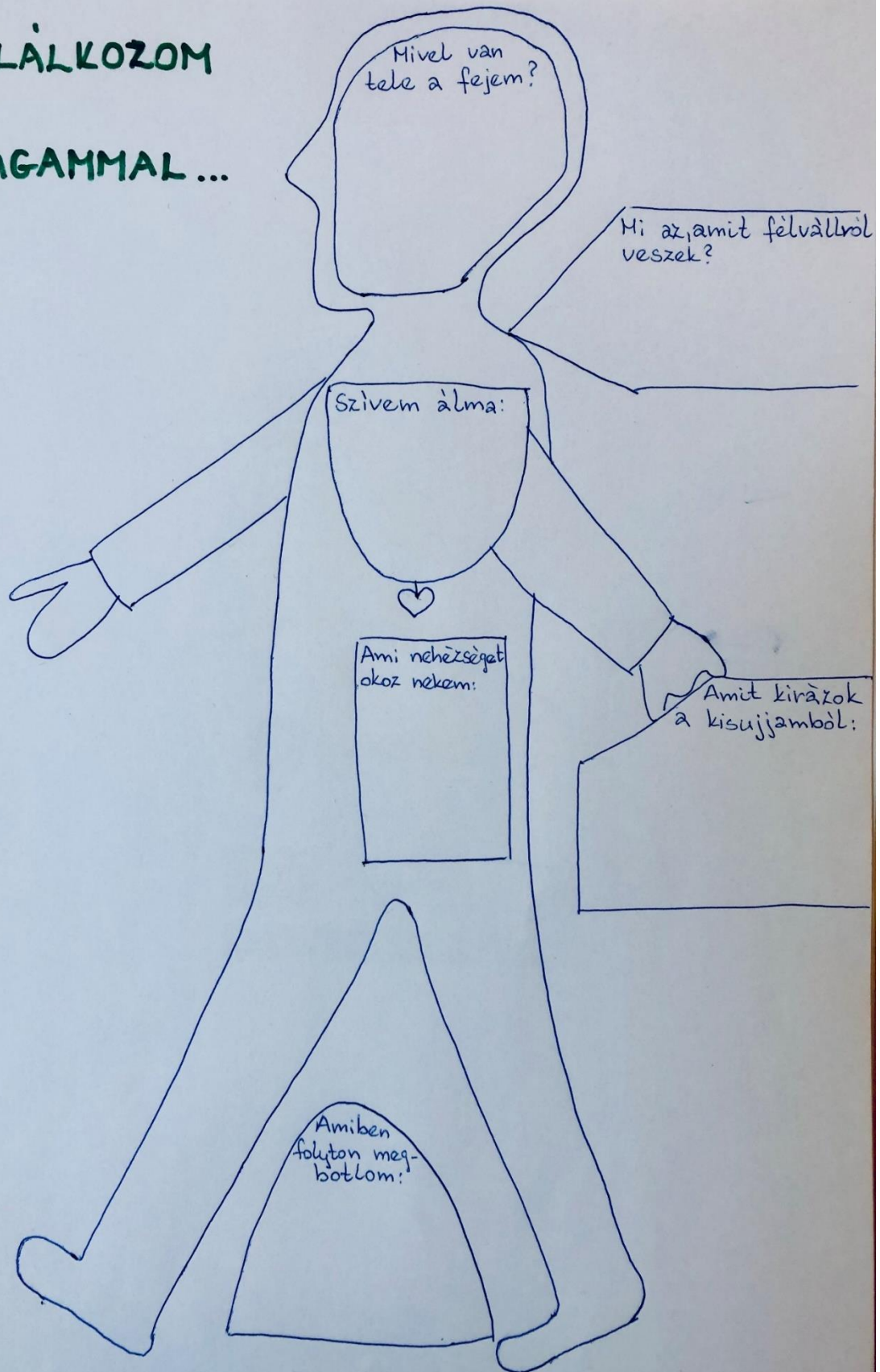
21.	pontos munkát végezni	1	2	3	4	5	
22.	vásáron, piacon árulni	1	2	3	4	5	
23.	természettudományos kísérletet végezni	1	2	3	4	5	
24.	állatokat etetni	1	2	3	4	5	
25.	autóstérképet olvasni	1	2	3	4	5	
26.	gyerekeket, időseket felügyelni	1	2	3	4	5	
27.	tanácsot adni a hozzám fordulóknak	1	2	3	4	5	
28.	telefonon üzeneteket átvenni	1	2	3	4	5	
29.	képeket rajzolni, festeni	1	2	3	4	5	
30.	lovagolni	1	2	3	4	5	
31.	fát megmunkálni	1	2	3	4	5	
32.	holmikat csereberélni	1	2	3	4	5	
33.	a napenergiát tanulmányozni	1	2	3	4	5	
34.	a szabad levegőn lenni	1	2	3	4	5	
35.	targoncát vezetni	1	2	3	4	5	
36.	pénzt megtakarítani, spórolni	1	2	3	4	5	
37.	fogyatékos embereknek segíteni	1	2	3	4	5	
38.	papírokat, rajzokat rendezni	1	2	3	4	5	
39.	színdarabban szerepelni	1	2	3	4	5	
40.	horgászni	1	2	3	4	5	
41.	gépeket működtetni	1	2	3	4	5	
42.	üzletvezetőkkel találkozni, beszélni	1	2	3	4	5	
43.	matematikai problémákat megoldani	1	2	3	4	5	
44.	környezetvédelemmel foglalkozni	1	2	3	4	5	
45.	a közlekedést figyelni	1	2	3	4	5	
46.	politikáról vitatkozni	1	2	3	4	5	
47.	egy barátot tanítani	1	2	3	4	5	
48.	táblázatokat kitölteni	1	2	3	4	5	
49.	ruhát tervezni	1	2	3	4	5	
50.	táncolni	1	2	3	4	5	

**II. oldal
összesítése**

									
---	---	---	---	---	--	---	---	---	---

TALÁLKOZOM

MAGAMMAL ...

10 Nyilatkozatok

NYILATKOZAT

a diplomadolgozat¹ nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Jezerniczkné Boszkovics Barbara
Hallgató Neptun kódja: UT67VZ
A dolgozat címe: A tanulásban akadályozott tanulók pályaeorientációs támogatásának a bemutatása
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Neveléstudományi Intézmény
A konzulens tanszékének a neve: Gyermeknevelési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott diplomadolgozat² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Kaposvár, 2024. év április hó 16. nap

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

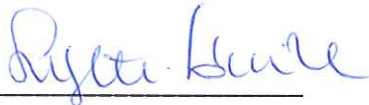
NYILATKOZAT

Jezerniczkné Boszkovics Barbara hallgató, Neptun azonosítója: UT67VZ konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a diplomadolgozatot¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A diplomadolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*3}

Kelt: Kaposvár, 2024. év április hó 16. nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.